

PAPER DETAILS

TITLE: MÛSİKÎ İLE İLGİLİ KIRK HADİS VE SERHİ

AUTHORS: Bayram AKDOĞAN

PAGES: 1-45

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1705741>

İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ 20:1 (2015), SS.1-45.

MÛSİKÎ İLE İLGİLİ KIRK HADİS VE ŞERHİ

Bayram AKDOĞAN*

Öz

Tarihte her topluluğun kendine özgü dini gelenekleri olmuştur. Gelenekler milletlerin varlığını sürdürebilmesi ve kültürlerinin bekası açısından çok önemlidir. İslâm geleneği içerisinde en önemli uygulamalardan birisi de Kırk Hadis demeti oluşturma çabalarıdır. Söylediği, uyguladığı ve tasdik ettiği her faaliyeti hadis olarak zikredilen Hz. Muhammed (s.a.v.)'in dini günlük hayatla ilgili hadislerinden kırk tanesini seçerek bir hadis demeti oluşturup bunu insanların öğrenmesine yardımcı olacak şekilde düzenleme ve sunma gayreti İslâm toplumlarında yüzyıllar boyu devam edegelmiştir. "Ümmetimden kim kırk hadis hıfzederse, Allah onu âlimler ve fakihler arasında diriltsin." şeklinde ifadeler dini kaynaklarda geçmektedir. Dolayısıyla biz de bu çalışmamızda özellikle mûsikî ve eğlenmeye dair kırk hadisi düzenleyerek bir buket oluşturmaya çalıştık. Hemen hemen her branştan ve meslekten çeşitli âlimlerce bu konu ele alınmış ve ilgili oldukları alanda kırk hadis demeti oluşturmuşlardır. Araştırmalarımızda mûsikî alanında kırk hadis çalışmasının yapılmadığını gördük. Bu yüzden mûsikî alanında kırk hadis toplayarak ve şerh ederek bu çalışmayı oluşturmaya karar verdik.

Anahtar Kelimeler: Kırk Hadis, Hadis, Mûsikî, Eğlence, Dini Musiki.

Forty-Hadiths About Music With Their Commentaries

Abstract

Every society has its own peculiar religious customs and traditions. These traditions are extremely important in order to maintain the existence of the culture itself. In Islamic tradition too, there has been a significant effort to create a bouquet of "Forty Hadiths". Bringing together a bouquet of forty hadiths of the Prophet Muhammad, whose sayings, doings and approvals are each referred as an hadith, and organising and presenting them in a way that would be easier for people to learn has been ongoing in Islamic societies for centuries.

Prophetic expressions like: "Whosoever amongst my community memorizes Forty Hadiths, May God resurrect him amongst the wise hereafter" are found in religious texts. This kind of practice has been customary with regard to various professions. However, as we have noticed that there

* Doç. Dr. Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, e-mail: akdogan@divinity.ankara.edu.tr

has not been any attempt to gather Forty Hadiths on music, we have ventured here to gather Forty Hadiths about music and entertainment together with their commentaries.

Keywords: Forty-Hadiths, Hadiths, Music, Entertainment, Religious Music.

Giriş

Âlemlerin Rabbi olan Allah’a hamd ve O’nun Yüce Elçisi Efendimiz Hz. Muhammed’e salât ve selâm olsun. Kırk Hadis geleneğinde olduğu üzere biz de bu çalışmamıza aynı prensiplere bağlı kalarak başlamayı uygun görmekteyiz. Sözleriyle, uygulamalarıyla ve tasdikleriyle dini ve dünyevi hayatımıza yön veren en büyük rehberimizin mesajlarını doğru anlamayı ve anlatmayı Rabbim bizlere nasip eylesin. Çalışmamızın konusu, mûsikî konusunda kaynak olarak ileri sürülen ve İslâmî açıdan bu sanatın hükmü konusunda delil kabul edilen hadislerin ele alınmasıdır. Öncelikle mûsikî ile ilgili kırk hadis ve şerhi adlı çalışmamızda takip ettiğimiz usûl ve yöntem hakkında bilgi vermek istiyoruz.

Makalenin Amacı, Kapsamı ve Metodu

İslâm geleneği içerisinde ilmi uygulamalardan biri de Kırk Hadis geleneğidir. Hemen hemen her meslekten farklı kişiler kendi ilgileri ve mesleki alanları doğrultusunda Kırk Hadisi toplayıp şerh etme ve yayımlama işlemini yapmışlardır. Böylece hadislerle kendi mesleklerine ilgi çekmeye çalışmışlardır. Biz de mûsikînin lehinde ve aleyhinde olan ve hadis olarak kaynaklarda zikredilen haberlerden bir demet oluşturmayı düşündük ve böylece “Mûsikî ile İlgili Kırk Hadis” adlı bu çalışmamız meydana gelmiştir.

Çalışmamızda mûsikînin lehinde ve aleyhinde olan, gerek kaynaklarda ve gerekse dillerde dolaşan hadislerin tamamına yakın bir kısmını kırk sayısı içerisinde yorumlamaya ve sunmaya çalıştık. Lehte olan hadislerde de aleyhte olan hadislerde de gerek rivâyet ve gerekse kaynak bakımından zayıf olan bazı haberleri de yorumlama açısından faydası olur düşüncesiyle hadis demetimize katmayı uygun gördük. Çünkü bunlardan bir kısmı sağlam olmamasına rağmen, halk arasında o kadar çok biliniyor ki, dolayısıyla müellif işine gelen haberleri almış, diğerlerini terk etmiş peşin fikrini hakkımızda kullanmaması için böyle bir üslûbu tercih ettik.

Gerek ilâhiyatçı olmamız ve gerekse mûsikî literatürüne âşina olmamız nedeniyle, Peygamberimizin yaşantısını ve devr-i saadeti tahayyül edebilen bir düşünce içerisinde günümüze kadar ulaşan hadisleri risâlet programı içerisinde değerlendirmeye çalıştık. Hz. Muhammed (s.a.v.)

döneminde yaşanan mûsikî ve eğlencelere ait olayları İslâm Tarihi çerçevesinde değerlendirebilmek ve bu hadislerde geçen sanat ve folklorik aktivitelere tarafsız olarak bakarak, Arap örf ve âdetleri içerisinde, Allah'ın emir ve yasakları doğrultusunda en uygun nasıl olursa, olması gerektiği şekilde değerlendirmeye çalıştık. Kendi kişisel kanaatlerimizle birlikte özellikle bu olaylar hakkında İslâm âlimlerinin ve sûfilerinin görüşlerini de sunmaya çalıştık. Peşin fikirle hareket edip, olayları zorlamadan, hadisleri ve tarihi vakaları kendi düşüncelerimizi ispat edecek şekilde yorumlamaktan mümkün olduğu kadar uzak durmaya çalıştık ki mûsikî konusunda elimizde yeterli miktarda doküman vardır, bunlar zaten açıktır. İnadî bir durum ve iddia söz konusu olmadıkça bu hadislerin anlaşılmasında da bir sıkıntı olmayacaktır.

Şimdi mûsikî uygulamaları konusunda gerek lehte ve gerekse aleyhte ileri sürülen hadislerle dönmek istiyoruz.

Mûsikî Konusunda Kaynak Olarak İleri Sürülen Hadisler

Mûsikînin lehinde ve aleyhinde olanlar kendi kanaatlerini kuvvetlendirmek için bir takım âyetleri kendilerine delil olarak kabul ettikleri gibi, hadislerden de kendilerine uygun kaynaklar bulmuşlardır. Hatta İslâm tarihi içerisinde özellikle Emevîler döneminde şarkılı ve çalgılı işret âlemleri artınca, ulemâ ve idareciler bu serkeşliğin önünü, mûsikî sanatına haram fetvasını vererek almaya çalışmışlar¹, şarkıcılar, çalgı âletleri ve çalgıcılar hakkında en ağır tenkitler ve sözler hukuk kitaplarına ve hadisler arasına girmeye başlamıştır. Araştırmalarımız sonucunda maalesef mûsikî konusunda en çok bu dönemde hadis uydurulduğunu görmekteyiz.

Mûsikînin Lehinde Olan Hadisler

Mûsikînin mübâh olduğunu savunanlar birçok hadisi kendi kanaatlerini desteklemek için delil olarak getirmişlerdir. Bu hadislerden bazıları şunlardır:

Hadis: 1

Hiz. Âişe'den rivâyet edilmiştir: "Resûlullah (s.a.v.) evde oturmakta idi. Bir gürültü ve çocuk sesleri işittik. Hiz. Peygamber ayağa kalktı, bir de baktı ki, Habeşli bir kadın raks etmekte ve etrafında da çocuklar toplanmış bulunmaktaydı. (Bana) bunu seyretmek ister misin? diye sordu. Evet, demem

¹ İrfan Aycan, "İslâm Toplumunda Eğlence Sektörünün Ortaya Çıkışı", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. XXXVIII. s.193.

üzerine usanana kadar bana onları seyrettirdi.”² Aynı hadis daha değişik şekillerde de rivâyet edilmektedir:

Hiz. Aîşe (r.a.)’den şöyle dediği rivâyet ediliyor: “*Nebi (s.a.v.) beni ridâsıyla örtüyor ve ben de mescitte oynayan Habeşlilere bakıyordum. Ta ki usanıncaya kadar onları seyrettim.*”³ Bu hadiste Hiz. Aîşe’nin “*usanıncaya kadar onları seyrettim*” sözü, onun bir anlık bu uygulamalara gözüne takıldığına ve hemen oradan yüz çevirip gittiğine değil, uzun müddet Habeşlileri seyrettiğine işarettir. Bir başka rivâyette Hiz. Aîşe (r.a.): Resûlullah bana, “*arzu eder misin?*” buyurdu, ben de evet dedim, yanağım onun yanağına değer vaziyette usanıncaya kadar beni durdurdu, sonra “*yeter mi*” buyurdu. Ben de evet dedim. “*O halde artık git*” buyurdu⁴. Müslim’in Sahîh’inde Hiz. Aîşe: “*Başımı Resûlullah’ın omuzuna koydum ve ayrılıp gidinceye kadar onların oyunlarına baktım*”⁵ demektedir.

Olayın açıklaması üzerinde şunları söylemek mümkündür. Hiz. Peygamber Hiz. Aîşe (r.a.)’nin hücrelerinden mescide bakan pencere gibi dar bir alandan bu aktiviteleri görünce Hiz. Aîşe’yi çağırdı. Alan pek müsait olmayınca Hiz. Aîşe, Hiz. Peygamberin arkasına gelerek, çenesini de O’nun mübarek omzuna koymuş, dolayısıyla yanağı da Hiz. Peygamberin yanağına değer vaziyette bu oyunu seyretmiştir. Muhtemelen bu arada Hiz. Aîşe’nin çok abanması sebebiyle Hiz. Peygamber de yorulmuş olmalı ki, yeter mi Ya Aîşe, doydun mu anlamında sözü söyleyerek, bir an önce omzuna binen bu yükten rahatlamak istemiştir. Aslında burada yorulmaktan başka seyretmeyi engelleyecek dini bir sakınca olsaydı, ne kendisi seyrederek ve ne de Hiz. Aîşe’ye seyrettirirdi.

Ankaravî bu hadisleri izah ederken: “Eğer raks, eğlence ve oyun mutlak haram olsaydı, Hiz. Aîşe raks eden Habeşlilere bakmazdı”⁶ demektedir.

Oyun ve eğlence ile ilgili olarak Hiz. Enes’ten nakledilen başka bir rivâyette: “Resûlullah (s.a.v.) Medine’ye teşrif ettikleri zaman, Onun gelişinden duydukları memnuniyeti ve sevinci ifade etmek için Habeşliler harbeleriyle oynamışlardı.” denilmektedir.⁷

Yukarıda geçen bu iki habere göre Hiz. Peygamber ve O’nun teklifiyle zevcesi Hiz. Aîşe’nin bu folklorik olayı hiçbir dini endişe ve sakınca duymadan

² Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, Mektebetü’l-İslamî, Beyrut, 1398/1978, c. III, s. 152; c. VI, s. 116.

³ Buhârî, *Sahîh-u Buhârî*, Salât 69; İdeyn 25; Cihâd 79; Menâkıb 15; Nikâh 114.

⁴ Buhârî, *Sahîh-u Buhârî*, İdeyn 2.

⁵ Müslim, *Sahîh-u Müslim*, Salâtü’l-İdeyn 4, Hadis no: 20.

⁶ İsmâil b. Ahmed er-Rusûhî el-Mevlevî el-Ankaravî; *Hüccetu’s-Semâ’*, Süleymaniye Kütüphanesi, Pertev Paşa K. 255/2, yk. 5/b.

⁷ Ebû Dâvud, *es-Sünen*, Edeb 59.

seyrettiğine şahit oluyoruz. Eğer burada dine ve inanca ters olan en ufak bir uygulama olsaydı, Hz. Peygamber böyle bir aktivitenin öncelikle mescitte yapılmasına müsaade etmezdi. Ayrıca bir İslâm Devletinin birinci sıradaki sorumlu idarecisi olarak hemen bu olayı yok sayar ve bunları derhal ortadan kaldırmalarını emredebilirdi. Diğer yandan toplumun bir Peygamberi olarak, onların hem dünya ve hem de ahretlerinden sorumlu bir din mübelliği olarak, şayet bu uygulamada bir hata varsa hemen düzeltmesi gerekirdi. Demek ki burada icra edilen yöresel bir oyun ve eğlenceyi dinen ve ahlâken sakıncalı görmemiş, kendisi seyrettiği gibi Hz. Aîşe'ye de seyrettirmiştir. Olay bu kadar açık ve nettir. Aynı hadisin ikinci rivâyet şeklinde Hz. Peygamberin, eşi Hz. Aîşe'yi "seyretmek ister misin" diyerek dâvet etmesi de yine bu durumun meşru oluşu ve bunda bir sakınca bulunmayışına bir delil teşkil etmektedir.

Hadis: 2

Buhârî ve Müslim'in Hz. Aîşe (r.a.)'den ittifakla rivâyet ettikleri bir hadis-i şerifte Hz. Aîşe şöyle anlatıyor: (Babam) Hz. Ebû Bekr bize geldi, benim yanımda, Ensar'ın Büas harbinde karşılıklı atışmaların sözleriyle terennüm eden iki câriye vardı. Resûlullah (s.a.v.) de kaftanına bürünmüş yatıyordu. Ebû Bekr: "Resûlullah'ın evinde şeytanın mizmarı ne gezer" diye beni azarlardı. Bu olay bayram gününde cereyan etmişti. Hz. Peygamber (s.a.v.) yüzünü açtı ve: "(Bırak) ey Ebû Bekr, her milletin bir bayramı var, bugün de bizim bayramımızdır" buyurdu.⁸

Mûsiki dinlemenin câiz olduğunu söyleyenler bu hadisi kaynak olarak göstermektedirler. Cevâzını kabul etmeyenler de: Bunda tartışma yoktur, çünkü bu mûsikî, savaşta cesaret ve maharet gösterme ve bunun gibi şeyler hakkındadır ki bunda itiraz yok, bu câizdir. Zira bunda fesat yoktur⁹ demektedirler.

Bu hadisi kaynak ve rivâyet bakımından ele aldığımızda sıhhat yönünden öncelikli kaynaklarda zikredildiği ve senet bakımından da bir problemi olmadığı açıkça görülmektedir. Bu hadisi birçok yönden değerlendirmek gerekmektedir. Bu hususta şunlar akla gelmektedir:

Hadiste geçen "Câriye" kelimesi kadın köle anlamına geldiği gibi, genç kız ve ayrıca gemi anlamlarına da gelmektedir.¹⁰ Hz. Aîşe Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'in en genç olan hanımı idi. O'na olan

⁸ Buhârî, *Sahîh-u Buhârî*, İdeyn 3; İbn Mâce, *es-Sünen*, Nikâh 21, Hadîs no: 1898.

⁹ Ankaravî, *Hüccetu's-Semâ*, yk. 25/b.

¹⁰ Komisyon, *El-Mu'cemu'l-Arabîyyu'l-Esâsî*, Larousse Yayını, Tunus, 1989, s. 244.

ilgisi, diğer hanımlarından daha fazla idi. Hz. Aişe zaman zaman arkadaşlarını evine davet eder onlarla oyunlar oynar ve eğlenirdi. Bir defasında da arkadaşlarını çağırmış ve onların def ile bir şeyler çalıp söylemelerini istemiştir. Bu kızlar da güfte olarak Evs ve Hazrec kabileleri (iki kardeş kabile) arasında geçen savaşlardaki cengâverlikleri anlatan şiirleri besteli olarak defle çalıp söylüyorlardı. Hz. Peygamberin evinde -günümüzde bizim evlerimizde olduğu gibi- öyle çok oda olmadığı için, O da aynı mekân içinde uzanmış dinleniyor fakat bakış ve izlemeyle onları rahatsız etmemek için kendi haliyle ilgileniyor ama her haliyle onların söyledikleri ve çaldıkları O'nun mübarek kulaklarına geliyor ve ses etmiyordu. Bu olayı da dine muhalif olarak görmediği için de Hz. Aişe'ye: "Bunları sustur veya gönder gitsinler" demiyordu. Çünkü öyle yüce bir şahsiyete sahip olan bir Peygamberin, bir iki kadın türküsü ve şarkısıyla imanı ve inancı bozulacak gibi basit değildi. Fakat her hal ü kârda genç bir kadın olan eşinin arzularını da -İslâm'a ters düşmediği sürece- kırarak kaba bir insan da değildi. İşte böyle bir durumda evlerinde dinlenirlerken birden Hz. Ebû Bekir'in sesi kapıda duyuldu. Hz. Aişe hemen karşılamak için kapıya koşunca babası Ebû Bekir: Hz. Peygamberin evinde çalgı türkü olur mu, bu nedir diye bağırınca, Hz. Peygamber zaten uykuda değildi. Olayı anladı, hem arkadaşı ve hem de kayınpederi olan Hz. Ebû Bekir'e müdahale ederek sâkin olmasını rica etmiş ve ondan, def çalıp türkü söyleyen bu kızları serbest bırakmasını istemiştir.

Bu hadis üzerinde çokça konuşmak mümkündür. Evde başka bir oda olsaydı acaba Peygamberimiz öbür odaya geçer miydi veya öbür odaya geçse bile acaba bu kızların türkülerini duymaz mıydı? Burada koskoca bir Peygamberin basit nağmeler karşısında dininden imanından olmayacağı bir hakikattir. İkinci bir husus da onun bu konuda toleranslı davranması ümmeti için bir rahmettir.

Arap milletin oyun, eğlence ve müzik konusunda ne kadar duyarlı olduğunu anlamak için bu milletin biraz kültürüne âşina olmak gerekir. Direkt olarak dine ters düşen bir durum olmadığı sürece, Hz. Peygamberin mûsikî icraatları konusunda müsamahakâr davranması, O'nun bu milletin kültürüne hâkimiyetinden ileri gelmektedir. Şayet bu konuda gereksiz yere emirler ve yasaklar yağdırsaydı, bu milletin birçok konuda olduğu gibi mûsikî konusunda da durumlarının sıkıntıya düşebileceğini çok iyi biliyordu bunun için de fitratlarının gereğini yapmaları konusunda onlara müdahalede bulunmuyordu. Hz. Peygamberin bu anlayışını ve toleransını hayatı boyunca devam ettirdiği bir hakikattir. O'nun bu olayda göstermiş olduğu bu

müşamahayı bir takım bahanelerle kimse kısıtlamaya kalkmasın, çünkü her şey ortadadır, gayet net ve açıktır.

Bu hadis ile ilgili bir itiraz noktası da bu olayın bir bayram günü cereyan etmiş olmasıydı. Şu var ki, bayram günü câiz ve mübah olan bir durum, sair günlerde niçin mübâh ve câiz olmasın. Bu iddiayı savunanları anlamak gerçekten çok zor gözükmemektedir. Haram olan hiçbir şey, yılın bazı günlerinde câiz değildir. O halde bayram günlerinde yapılması meşru olan bir işin, bayram dışındaki günlerde yapılmasına engel bir husus olamaz. Dolayısıyla bu uygulamalar, mûsikî konusunda bir vûsat ve serbestlik hakkında İslâm Tarihi açısından önemli vesikalardır.

Hadis: 3

Resûlullah (s.a.v.) gaza maksadıyla Medine'den ayrılmışlardı. Medine'ye dönünce siyah bir câriye, huzuruna gelerek:

-Yâ Resûlallah, Allah seni sağ-sâlim ve muzaffer olarak gönderirse huzurunda def çalacağım ve türkü söyleyeceğim diye nezretmişim. Şimdi ne yapmamı emir buyurursunuz? Resûlullah (s.a.v.):

-*"Eğer böyle bir adak adadıysan nezrini yerine getir, aksi halde yapma."* buyurdu. Bunun üzerine câriye çalgı çalmaya başladı. Bu sırada Hz. Ebû Bekir geldi. O çalmaya devam ediyordu. Sonra Hz. Osman geldi ve câriye yine çalmaya devam etti. Daha sonra Hz. Ali geldi, o yine çalıyordu. En sonunda Hz. Ömer geldi. Câriye onun geldiğini görünce defi altına aldı ve üstüne oturdu. Bunu gören Resûlullah (s.a.v.):

-*"Yâ Ömer! Şüphesiz ki şeytan seni görünce girmeye delik arıyor."* buyurdu ve durumu Hz. Ömer'e hikâye etti.¹¹

Bu hadise baktığımız zaman şunları görmemiz mümkündür:

Öncelikle ne olursa olsun bir kadının Hz. Peygamber gibi yüce bir şahsiyetin huzurunda defle türkü söylemeye kalkması birilerini iman noktasında endişelere düşürebilirdi. İnsan tabiatında karşı cinse ait bir ilgi olmaması mümkün değildir ancak, burada söz konusu olan bütün insanlığın kurtarıcısı ve müjdecisi olan bir peygamberdir. O'nun şahsiyetinden ve imanından yana bir sıkıntı yoktur ama orada bir abd-i âcizin nezri vardır, o verdiği sözü yapmadığı takdirde iman açısından kendisini rahat ve mutlu kabul edemezdi. Mademki böyle bir şeyi adadın, o zaman haydi yap emrini alır almaz bu kadın hemen defile çalıp türküsünü söylemeye başlamıştır.

¹¹ Tirmizi, es-Sünen, Menâkıb 71; Ebû Dâvud, es-Sünen, el-Eymân ve'n-Nüzûr 27; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, c. V, s. 353.

Bu olayın başlamasından sonra ıharyâr-i güzîn (seçkin dört arkadaşı)'ın o mekâna birer birer gelmesiyle oluşan bu toplantıda, Resûlullah bu durumu sakıncalı bulmayıp dinledikten sonra, diğerklerinin müdahale etmek gibi bir saygısızlık yapmaları mümkün olamazdı. Ancak Hz. Ömer (r.a.) müzik olayını bir ciddiyetsizlik ve lâubalilik kabul eder, bu konuda müsamaha etmezdi. Resûlullah Hz. Ömer'in bu anlayışını bildiğı için ve onu kırmamak için, sanki onun yapacağı müdahaleyi doğru kabul ederek, kadının Hz. Ömer'den çekinerek defi saklamasını ve türküyü de kesmesini bir nükte ile kapatmıştır.

Sağlam rivâyetle nakledilen bu haberde Şeytan kimdir? Türkü söyleyen kadın mıdır, söylediğı türkü müdür, yoksa aldığı def midir diye sorarsanız, ben derim ki hiç birisi değildir. Hz. Peygamber şayet kadının türkü söylemesinde dinen sakınca görseydi ona müsaade etmezdi. Türkü söylerken birden def almayı ve türkü söylemeyi kesen kadına devam et deseydi, bu defa çok sevdiği ve otoriter bir karaktere sahip olan ve geleceğın muktedit bir idarecisini hafife alıp, halkın huzurunda pasif konuma düşmesine sebep olacaktı. Her konumda örnek davranmasını bilen Peygamberimiz böyle bir nükte ile olayı noktalamıştır. Hadisler içerisinde özellikle Kur'ân-ı Kerim'in güzel sesle okunması hususunda Peygamberimiz (s.a.v.)'in emir ve tavsiyeleri vardır.

Hadis: 4

*"Kur'ânı seslerinizle süsleyiniz. Çünkü güzel ses, Kur'ânın güzelliğini artırır."*¹² Bu hadis muteber kaynaklarda geçmektedir ve sağlamdır. Ancak Arapça bildiğini zanneden bazı maksatlı kişilerce çevirisi saptırılmaktadır. Kur'ân çirkin değildir ki insan sesiyle onu güzelleştirsin gibi anlamları bu hadise vermeye çalışarak bir yerde fesada yol açmaktadırlar.

Kur'ân güzeldir, güzel olan böyle bir kelâmı Cenâb-ı Hakk'ın zatına yakışır bir özen gösterme ve itina ile okumak lâzımdır. Kur'ân'ın güzel okunması için Hz. Peygamberimiz bizzat sağlığında bunu teşvik etmiş ve içinde bulunduğu topluluklarda ashaptan Ebû Musa'ya Kur'ân'ı okuttuğı bilinmektedir. Çünkü Ebû Musa'nın sesi güzeldi ve Kur'ân'ı okurken de en güzel sesini kullanırdı.

Günümüzde bazı mezhep taraftarları da bu hadisi doğru anlamamışlardır. Özellikle Ezân ve Kur'ân-ı Kerim kıraatini en çirkin sesle yaparak güya dindarlığın gereğini yaptıklarını zannetmektedirler. 1992

¹² Buhârî, *Sahîh-u Buhârî*, Tevhîd 52; Ebû Dâvud, *es-Sünen*, Salât, Hadis no: 1468.

yıllarında Tunus ve Mağrip ülkeleri mûsikîleri üzerinde araştırmalar yapmak, Arapça ve Fransızca dillerinde pratikler yapmak üzere 10 ay süreli olarak gitmiş olduğum Tunus memleketinde maalesef bu anlayışı gördüm. Dini formlardan olan Ezân ve Kur'ân-ı Kerim kıraatini en çirkin sesle yaparak güya sünnete uygun tavır gösterdiklerini zanneden bu insanlara her gittiğimiz yerde makamlı ve nağmeli Türk okuyuşuyla Ezân ve Aşirler dinlettik. En katı olanların bile bizim kıraat ve okuyuşlarımızı takdir ettiklerini ama ne yapalım bizim mezhebimizde böyle deyip geçıştirdiklerini gördük.

Özellikle anlamını doğrudan anlayacak Arapça dil bilgisi olmayan insanların Kur'ân'ın makamsız ve nağmesiz okunan kelimelerinden etkilenmeleri mümkün değildir. Bu yüce kelâm sözlerle ifade edilemediği zaman makam ve nağmeler devreye girmekte ve insanları etkilemekte ve bu etki onları manayı anlamaya sevk etmekte, meâl ve tefsir okumalarına vesile olmaktadır. Kısaca Kur'ân bizatihi sözlerin en güzelidir. Sözlerin en güzelini de en güzel seslerle okumak gerekir. Bu yüce kelâmı çirkin sesle okuyup insanları bundan nefret ettirenler vebal ve sorumluluk içindedirler. Kur'ân'ı okurken kendini gösterme gayreti içinde olup da tecvid ve erkâna uymayarak şarkı veya başka besteler gibi okumaya kalkanlar da pişman olurlar ve âhirette de hesapları çok çetin olacaktır. Çünkü Kur'ân kişisel duygu ve yeteneklerimizin sergileneceği, üzerinde beste denemesi yapılan sıradan bir güfte değildir. Bunları çok iyi anlamak gerekmektedir.

Hadis: 5

*"Her şeyin bir süsü vardır. Kur'ân'ın süsü de güzel sestir."*¹³

Yazıları güzel yapan şeyler vardır. Bunları edebiyatla meşgul olanlar bilirler. Elbiseleri güzel yapan şeyler vardır bunları da terziler bilirler. Evleri güzel gösteren ve mimari ile ilgili olan bir takım hususlar vardır ki bunları da inşaat ustaları bilirler. O halde her şeyin süsü olduğu gibi Kur'ân'ın da süsü mutlaka olmalıdır ve Hz. Peygamberimiz Kur'ân'ın süsünün güzel ses olduğunu söylemiştir ve Kur'ân'ı güzel sesle okumayı emretmiştir.

Şayet kişinin sesi güzel değilse o zaman ne yapmalıdır diye bir soru akla gelebilir. *"Kur'ân'ı nağme ile okumayan bizden değildir"* hadisini nakleden İbn Ebî Melike'ye bu durum sorulduğunda cevap olarak: o halde okuyucu elinden geldiğince sesini güzelleştirmeye çalışmalıdır diye cevap vermiştir. Yani sesi çirkin olan Kur'ân okumasın denilemez. Bu durumda olan

¹³ Celâleddin Abdurrahman es-Suyûtî; *el-Câmiu's-Sağîr fî Ehâdisi'l-Beşîri'n-Nezîr*, Mısır, 1954, c. II, s. 125.

kişi başkalarına okuyuşunu dinleterek insanlara eziyet etmemeli¹⁴ ama kendisi için okumalı ve elinden geldiğince de sesini güzelleştirmeye çalışmalıdır.

Burada Kur'ân'ın güzel sesle okunması Hz. Peygamberin bir emri ve tavsiyesi ise, O Yüce Peygamberin emrini ve tavsiyesini yerine getirmek için gerekirse ses eğitimi alınır ve Kur'ân'ı en güzel şekilde okumak için ne gerekiyorsa yapılır. İstenildiği zaman ne yapılamaz ki. Yeter ki inadî bir durum olmasın.

Hadis: 6

*"Kur'ân'ı Arapların nağmeleri ile okuyunuz."*¹⁵

Hadisin devamında: *"...Ehl-i Kitabeyn (Yahudi ve Hristiyanların) ve fîsk ehlinin nağmeleri ile okumaktan kaçın. Bir takım kavimler gelecektir, Kur'ânı şarkı ve ruhbâniyet okur gibi okuyacaklardır, okudukları kalplerine gitmez, bunların yaptıklarını beğenenlerin de (durumu) böyledir"* denilmektedir.

Burada Araplarla Türklerin kullandıkları nağmeler hemen hemen aynıdır. Türk Milleti olarak bizim mûsikîmizde kullandığımız makamlar aynen Araplarda da kullanılmaktadır. Burada asıl olan Kur'ânın ifade ettiği anlama uygun makam kullanmaktır. Makam ve mûsikî bilgilerini öğrenmekten önce de tecvit ve talim bilmek ve bu kurallara uymak gelir. Aksi halde hatalara düşmek söz konusudur. Tecvit ve talime uymadan sadece mûsikîye önem verilerek yapılan bir kıraat, kıraat değildir.

Kur'ân-ı Kerim kıraatinde bütün nağmeler ve makamlar tecvide tabidir. Hiçbir kimse filânca makamı uygulayacağım, onun burada şöyle titremesi veya durması gerekiyor diye tecvit kurallarını çiğneyerek, kısa okunması gereken bir yeri uzatmak, uzatılması gereken bir yeri de kısa okumak gibi bir uygulaması doğru olmaz. Arapların nağmeleri ile okuyun derken, onlar bu dilin prozodisini bilirler, Arap dilinin yabancıları olanlar Kur'ân kelimelerinde hata yapabilirler endişesiyle böyle denilmiştir. Makamların özelliklerini bilmeyen Araplar da Kur'ân'ı yanlış seslendirebilirler. Meselâ

¹⁴ Konuyla ilgili bir hikâye anlatılır. Çirkin sesli Hâfızın biri, Câmilerden birinde Kur'ân okuyormuş ama sesi insanları o kadar rahatsız ediyormuş ki, yaşlı bir adam mihraba bu Hâfızın yanına doğru gitmiş ve kulağına usulca: Hâfız efendi, bu okumadan kaç lira alıyorsun diye sormuş. Hâfız da gayet soğukkanlı bir şekilde: Para almıyorum, sadece Allah rızası için okuyorum amca deyince, adamcağız: o zaman Allah rızası için sus evlâdım demiş. Çünkü çirkin sesin insan kulağında yapacağı eziyet ve tahribat başka işkencelerden ve zulümlerden çok daha fazladır.

¹⁵ Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, c. II, s. 52; *el-İtkan fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, yy, 1394/1974, c. I, s. 373.

Türkçeyi sonradan öğrenen yabancıların kelimeler üzerindeki vurgu ve tonlamaları hatta telaffuzları yanlış yaptıkları bilinmektedir. Arapça olan Kur'ân-ı Kerim'in kelimelerini doğru telaffuz etmek için de ya bu işin ilmini öğrenmek veya iyi okuyan hafızları bu işi öğreninceye kadar taklit etmek uygun olur.

Hadis: 7

*"Kur'ân'ı nağme ile okumayan bizden değildir."*¹⁶

İbn Mâce'nin Sünen adlı eserinde hadisin baş tarafında: *"Şüphesiz bu Kur'ân hüznü ile indi, onu okuduğunuz zaman ağlayınız, şayet ağlamıyorsanız ağlar gibi yapınız...."* buyrulmaktadır.

Teğanni kelimesi Arapçada nağme ile makamlı okumak demektir. Kur'ân-ı Kerim'in ayetlerinin ifade ettiği anlamlara göre özenilerek okunması Hz. Peygamberimizin emridir. Onun güzel nağmelerle okunması, anlamını bilen Araplara da anlamını doğrudan anlayamayan Türklere de çok tesir eder. Hatta bu milletlerin dışında kalan ve Müslüman olan başka milletlere de çok etki eder. Bu bakımdan Kur'ân'ın ifade ettiği anlamlara uygun makamlarla ve eğitilmiş sesle okunması gerekmektedir. İlâhi mesajın mümkün olan en güzel seslerle okunması, bu mesajın içeriğinin kalplere nüfuz etmesi açısından da çok önemlidir.

Hadis: 8

Ebû Mûsa'nın methinde Peygamberimiz: *"Ey Ebû Musa! Gerçekten sana, Dâvud ailesine verilen mizmarlardan bir mizmar"*¹⁷ verilmiştir." buyurmuştur.¹⁸

Mizmar Arapça'da düdük anlamına da gelmektedir. Dolayısıyla güzel ses, entrüman ve mezmur ile de bağlantısı olabilmektedir. Hz. Davut (a.s.)'a verilen ilâhi kitabın âyetlerinin şiir şeklinde olması ayrıca Davut Peygamberin çok güzel bir sese sahip oluşu bu hadisin Müslüman zihnine ve anlayışına getirdiği şeylerdir. Peygamberimiz bulunduğu meclislerde çoğu zaman Kur'ân'ı Ebû Musa'ya okutur ve ondan dinlemeyi severdi. Bir gün ona Kur'ân okuduktan sonra sesinin ve kıraatinin güzelliğinden dolayı böyle iltifatta

¹⁶ Ebû Dâvud, *es-Sünen*, Salât 20, Hadis no: 1469; İbn Mâce, *es-Sünen*, İkametü's-Salat 176.

¹⁷ Lügatte "düdük, zurna" gibi üflemeli sazlar anlamına gelmektedir. Kutsal kitap Zebur'un âyetlerine de Mezmûr adı verilmektedir. Bkz. Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, Tercüman Yay., 1. Baskı, İstanbul, 1986, c. III, s. 888.

¹⁸ Buhârî, *Sahih-u Buhârî*, Fedâilu'l-Kur'ân 31; Müslim, *Sahih-u Müslim*, Salâtu'l-Musâfirîn 34, Hadis no: 235-236.

bulunmuştur. Yani ey Ebû Musa! Sana Davut (a.s.) ailesine verilen güzel seslerden bir ses verilmiştir.

Burada bir husus daha dikkati çekmektedir ki o da güzel sesin sadece Davut (a.s.)'ın kendisine mahsus olmayıp, onun tüm ailesine verilmiş olması da düşünülebilmektedir. Dolayısıyla güzel ses beğenilen ve takdir edilen bir özelliktir. Bu özellik bir Peygambere ve ailesine de verilmiştir. Hz. Peygamberimiz bu aileyi zikrederken, sözü Ebû Musa'ya getirerek Kur'ân-ı Kerîm kıraatinde göstermiş olduğu yetenek ve kabiliyetinden dolayı onu övmüştür. Burada üzerinde düşünülmesi gereken bir konu da Hz. Peygamberimizin estetik ve sanat anlayışına sahip bir insan olmasıdır. O bir peygamberdi ama insan tabiatının hoşlandığı, yaratılış itibarıyla uygulandığı bir güzellik anlayışına sahip bir kişiydi, estetikten haberi olmayan bir dindarlık tarafı değildi.

Bu hadisin bizlere hatırlattığı bir kaç hususu burada belirtmemiz gerekiyor:

Birincisi: Hz. Peygamberimize nazil olan Kur'ân-ı Kerim gibi bir Allah kelâmını O'nun huzurunda okuyabilme cesareti ki rivâyetler arasında Ebû Musa bu durumu Hz. Peygamberimize arz etmiş ve: Yâ Resûlallah, sana indirilen kitabı, senin huzurunda ben nasıl okuyabilirim? diyerek mazeretini ve çekingenliğini arz etmişse de Hz. Peygamberin ısrarlarıyla onun okumaya devam etmesidir.

İkinci husus da Hz. Peygamberi mutlu ve memnun edecek bir okuyuş ve kıraat tarzı sunabilmektir. Ebû Musa bu icraatıyla Hz. Peygamberimizden tam not almış gibi görünmektedir. Bu kıraatte jürinin veya her hangi bir komisyonun tebriki veya takdiri değil, âlemlerin sultanının takdir ve beğenisi söz konusudur.

Üçüncü bir husus da günümüzde kim olursa olsun, Kur'ân okuyucuların, dinleyen cemaat içerisinde Hz. Peygamber varmış ve O'nun mübarek huzurunda okuyormuşçasına vakur, ciddi ve münasip bir eda ve tavırla, huşû içerisinde okumaya gayret etmesidir. Hz. Peygamberin olabileceği bir yerde insanın kendisini sunmaya arz etmeye meyli olabilir mi? Elbette ki olamazsa o zaman benliği devreden çıkarıp, tamamen Allah rızasıyla ve O'na karşı tam bir teslimiyetle ve en güzel sesle okunması gerekmektedir.

Hadis: 9

*"Cenâb-ı Hak; güzel sesiyle açıktan ve teğanni ile Kur'ân okuyan bir Peygambere kulak verdiği gibi hiçbir şeye kulak vermemiştir."*¹⁹ Bu hadislerde geçen "Ezine" kelimesi, kulak verdi fiili, mecâzî anlamda kullanılmıştır. Büyük bir istek ve arzu ile dinlemekten kinâyedir. Nağme ile okunan Kur'ân'ın Allah tarafından dinlenmesi demek, bu nevi kıraatlerin dinlenmesini Allah Teâlâ'nın istemesi demektir.²⁰ O halde Kur'ân'ın sahibi olan Yüce Allah onun güzel sesle okunmasını isterse, O'nun Resûlünün de Kur'ân'ın güzel sesle okunmasını isteyeceği ve bundan çok mutlu olacağı aşikârdır.

Bu hadisin bizlere hatırlattıkları konusunda şunları zikredebiliriz.

Allah Teâlâ güzeldir ve güzel olan şeyleri de sevmektedir. Dolayısıyla en büyük estetik sahibi O'dur. İnsan olarak güzellikler karşısında kendimizde gördüğümüz hayranlık duyguları, yeryüzünde O'nun halifeleri olarak bize kendi sıfatından vermiş olduğu çok cüzi bir özelliktir. Kâinatta yaratmış olduğu her şeyi bir estetik zarafeti ve özeniyle yaratmıştır. Bu sebeple gönderdiği Peygamberlerine verdiği Suhuf ve Kitapları onların ağızından işitmesi Cenâb-ı Hakk'ın estetik duygusu olarak kendini göstermektedir. Bakınız bu estetik zevk dolayısıyla Hz. Peygamber de kendisine indirilen Kur'ânı bir insanın sesinden dinlemekten fevkalâde mutluluk duymaktadır. Allah Teâlâ nasıl ki Peygamberinden kitabını dinlemeyi seviyorsa, Hz. Peygamber de bir sahabeden Kur'ânı dinlemeyi tercih etmekte, ve bundan mutluluk duymaktadır. Teğanni kelimesi de burada olumlu bir mûsikî nağmesi ve uyumlu bir makam anlamında geçmektedir. Okuyuşu bozan, manayı tahrif eden, huşû ve teslimiyeti yok eden gereksiz ağız ve gırtlak nağmeleri anlamında değildir.

Buhârî, Müslim ve Kütüb-i Sittenin meşhur kaynakları tarafından nakledilen bu kadar açık hadisler bulunmasına rağmen hâlâ dini gerekçe ile Kur'ân-ı Kerîm'i ve Rabbimizin tüm insanlığa çağrısı olan Ezânı en çirkin sesle okumak ve bunu da Allah'a itaat kabul eden anlayış ve zihniyete şaşmamak mümkün değildir. Bir insanın estetik anlayışı ve izanı yoksa o kişiyi ikaz edip uyaracak ne olabilir ki.

¹⁹ Buhârî, *Sahîh-u Buhârî*, Tevhîd 52; Müslim, *Sahîh-u Müslim*, Salâtü'l-Müsâfirîn 34; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, Salât 20; Nesâî, *es-Sünen*, İstiftâh 83.

²⁰ Süleyman Uludağ, *İslâm Açısından Mûsikî ve Semâ*, 2. Baskı, Bursa, 1992, s. 108.

Hadis: 10

*"Allah Teâlâ; güzel sesiyle cehren Kur'ân okuyan bir adam (ın tilâvetini), muğanniye bir câriyeye sahip bulunan bir kimsenin câriyesini (nin mûsikîsini) dinlemesinden daha fazla bir istekle dinler."*²¹

Hadisi İbn Mâce rivâyet ediyor ve sıhhat yönüyle de bu hadiste bir sıkıntı görülüyor. Bu hadise göre güzel ses kabiliyet ve yeteneğinin bir farklılık arz ettiği ortadadır. Kur'ân-ı Kerîm'in kıraatinde kabul gören ve hoş olan makamlar ve nağmeler, İlâhilerde, Ezânda, Mevlitte ve diğer dini formlarda, hatta Şarkı ve Türkülerde niçin güzel görünmesin. Yeter ki bunların sözlerinde Allah'a isyan, birilerine küfür ve hakaret bulunmasın, insanları kötü duygu ve düşüncelere sevk edecek ifadeler olmasın. Birazcık estetik duygulara sahip olanlar bunları zevkle dinleyeceklerdir. Ayrıca günlük işlerden yorulan insanları dinlenme saatlerinde rahatlatan bu nağmeler Allah'ın kullarına birer lütfu olarak kabul edilmelidir. Tecvit ve talimin hakkı verilerek güzel sesle okunan Kur'ânı kim inkâr edebilir ve ihlâs ve huşû için, bu yüce kelâmın çirkin sesle okunmasının gerekliliğini söyleyebilir veya böyle bir uygulamanın doğruluğunu iddia edebilir.

Kur'ânı insanlığa gönderen Rabbimiz, onun güzel sesle okunmasından razı ve hoşnut oluyorsa, böyle güzel sesle okunan Kur'ânı kullar dinlemeye daha çok lââyık ve muhtaç değil midir? Dolayısıyla bir Müslüman, Kur'ânı yalnız başına okuyan bir kişiyi dinleyen Allah Teâlâ vardır düşüncesinde olduğu halde, nasıl olurda kendi kendime okuyorum deyip baştan savma bet bir sesle Kur'ân okuyabilir ki. Nefes alıp verdiğimiz noktada zatıyla irtibatımız olan Yüce Yaratanımızın bizleri dinlediğini akıldan çıkarmamamız gerekmektedir. Dolayısıyla Kur'ân okuyucularının güzel tilâvetlerini öncelikle kendileri için yapmaları, başkalarına yapmalarından evlâdır. Başkalarına en güzel sesiyle okuyanların, yalnız başlarına kaldıkları zaman alelacele, ses ve makama önem vermeden alelâde okumaları kanaatimizce doğru değildir. Kendisine faydası olmayanın başkalarına faydasının olacağını düşünmek muhaldir.

Hadis: 11

*"Şüphesiz ki, bu Kur'ân hüzünle nâzil oldu. Onu okuduğunuz zaman ağlayınız. Eğer ağlayamazsanız ağlar görününüz. Onunla teğannî ediniz. Kur'ân'ı teğannî (nağme) ile okumayan bizden değildir."*²²

²¹ İbn Mâce, es-Sünen, İkametü's-Salat 176.

²² İbn Mâce, es-Sünen, İkametü's-Salat 176.

İbn Mâce ve Ebû Davud sünenlerinde geçen bu hadis birçok dini kaynakta nakledilmektedir. Aslında Kur'ân-ı Kerim âyetleri incelenecek olursa, insan karakterleri için geçerli olan, hüzn, keder, sevinç, coşku, ciddiyet ve daha başka özellikleri yansıtan sahneler ve ifadeler mevcuttur. Burada bir Kur'ân okuyucusunun bütün bu özellikleri bilmesi yanında, Yüce Kelâmın insanlığa ulaştırılması ve kabul ettirilmesinde yaşanan sıkıntıları hatırlayarak, ne günlerden ve ne badirelerden sonra bugünkü hallere ulaştığımızı düşünmemiz ve hüznlenmemiz gerekir. Hz. Peygambere "adil davran Ya Muhammed" mi demediler yoksa bu ümmet Allah'a bile dinini öğretmeye kalkmadı mı? Aşikâr mucizelerle gelen bir Peygambere ne işkenceler ve ne hakaretler yapılmıştır. İşte bunları göz önünde bulundurduğumuz zaman Kur'ânın hüznle nâzil olduğunu kabul etmemiz mümkündür. Böyle hüznle gelen bu Yüce Kitabın gereğini yapabiliyor muyuz ki mutlu ve sevinçle okuyabilelim. Sonucumuz ne olacak diye akıbetimizden endişe duyarak ağlamamız gerekmez mi? Bu kadar katı kalpli ve geleceğimizden madem o kadar emin ve umutluyuz, hiç olmazsa bizi görenlerin hayal kırıklığına uğramaması ve samimiyetimizden endişe etmemeleri için ağlamaklı görünmemiz emredilmiştir. Burada riyakârlığı önermiyoruz ama ibadet, ihlâs ve tasavvufta bazı davranışların taklitle başlayıp sonradan gerçeğe doğru ilerlemek zorunda olduğunu ifade etmek istiyoruz. Kur'ânın asaletine uygun olan güzel sesle okunmasıdır ve bunu da özenerek yapmayanın imanından endişe edilmektedir. Çünkü bu uygulama Yüce Rabbimizin emirlerine ve Peygamberimiz (s.a.v.)'in uygulamalarına ters bir davranıştır.

Hadis: 12

Hz. Berâe diyor ki: Bir akşam Resûlullah (s.a.v.)'i Tîn sûresini okurken dinlemiştim. Sesi (veya kıraatı) ondan daha güzel birini görmemişim.²³

Hz. Peygamberin Kur'ân-ı Kerim okuyuşu ve kıraatte güzel sesini kullanmasıyla ilgili bu haber müminler için bir örnektir. Yani bazı mezhep ve tarikat müntesiplerinin güzel sesteki kaçtığı ve nağme ile okumanın günah olduğunu zannettiği gibi değildir. İslâm dini estetikler güzellikler dinidir. İslâm, estetik ruha sahip olmak istemeyen ve güzelliklerden kaçınan kişilerin yapısına uygun bir din değildir. Böyle kişiler hakkında İmam Gazzâlî'den nakledilen bir söz vardır. *"Baharın çiçeklerinden, ud'un tellerinden çıkan nağmelerden etkilenmeyen insanın mizacı o kadar bozuktur ki o kimsenin tedavisi bile yoktur."*

²³ Buhârî, *Sahîh-u Buhârî*, Tevhîd 52.

Hız. Peygamberimiz (s.a.v.) estetik sahibi bir peygamberdi. Her şeyin güzelini bilir, iyisini görürdü. İnsan fıtratına ters olan ve hoşı gitmeyen bir görüntüyü, tavrı ve konuşmayı anında düzeltir, bunlar kimlerden ortaya çıkıyorsa onları uygun bir dille uyarır ve doğru olanın yapılmasını temin ederdi.

Hadis: 13

Peygamberimiz Hız. Muhammed (s.a.v.) Ezan vakti gelince Bilal-i Habeşî'ye hitâben: *"Ey Bilâl, (haydi) bizi rahatlandır"* buyurmuştur.²⁴ Bilâl Habeşî'nin sesinin çok gür ve güzel olduğu bilinmektedir. Bu sebeple Ezân vakti gelince Hız. Peygamber haydi bizi güzel sesinle namaza davet et de ferahlanalım diyerek Hız. Bilâl'i görev başına çağırırdı.

Ezânın ilk ortaya çıkışını ele aldığımızda sadece müminleri namaza çağırarak gibi çok dar bir anlamıyla ifade edilebilirdi. Fakat her hal ü kârda Müslümanların Ezân nağmelerindeki estetikten etkilenmeleri söz konusu idi ve Hız. Peygamber bu inceliğı bildiğı için özellikle Ezânı güzel sesle okuyan Habeşli Bilâl'e okuturdu. Daha sonra O'nun Bilâl'den başka Ümmi Mektûm (Allah onlardan razı olsun) gibi müezzinleri de olmuştur. Ancak İslâm zamanla genişledi ve devlet oldu. Bu devletin dünya toplumları arasında ve siyasetinde çok önemli bir yeri oldu. Dolayısıyla Ezân sadece namaz için bir çağrı olmaktan daha geniş anlamları ifade etmeye başladı. Bir bölgedeki Müslümanların bağımsızlığını, güç ve kuvvetini dünyaya ilân eden ve bayrak gibi değerli siyasi bir işaret olmuştur. Hatta tüm insanlığa dâvet ve çağrı olarak değerlendirilip gerek okunuşu ve gerekse kullanılan cihazlar açısından üzerinde çok çalışmalar yapılan ilâhî bir mesaj durumuna gelmiştir.

Hadis: 14

Hız. Aişe (r.a.) anlatıyor: "Ashâb-ı Resûl şiirler okuyorlardı, Resûlullah da onları tebessümle karşılıyordu. Sahabeden hiçbir kimseden, güzel ses ve ölçülü nağme olması nedeniyle şiiri inkâr eden bir haber nakledilmemiş, bilakis zaman zaman develeri yürütmek, bazen de zevk için şiiri kullandıkları haber verilmiştir."²⁵ Hız. Peygamber'in sağlığında yanında şiirler okuttuğuna, hatta def ile şarkılar çaldığına dair birçok sahih haber mevcuttur.

²⁴ Ebû Dâvud, *es-Sünen*, Edeb 78, Hadis no: 4985-4986.

²⁵ Tirmizî, *es-Sünen*, Edeb 70, Hadis no: 2850. Tirmizî bu hadis için "Sahîh ve Hasen" demektedir. Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes, *el-Muvatta'*, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, ty, Sefer 93, c. I, s. 175; Nesâî, *es-Sünen*, Beyrut, ty, Sehv 99.

Kütüb-i sitte denilen altı hadis kitaplarının hemen hepsinde bulunan bu ve buna benzer rivâyetler Hz. Peygamberimizin bir insan olarak -İslâm'a ters düşmedikçe- içinde bulunduğu toplumun tabiatına uygun davrandığına ve buna göre hareket ettiğine dair çok sağlam haberlerdir. Onun kendini kurtarmaktan daha önemli bir ideali ve amacı vardı, o da tüm insanlığa rehberlik etmek ve onları kazanmaktı. Bu sebeple kendisine çok soru soruldukça müminleri ikaz ediyor ve *"Sizden önceki ümmetlerin helâk olmalarının sebebi çok soru sorup sonra da gereğini yapmamalarıdır"*. Müslümanlar soru sordukça bir takım mübahlar hakkında emir anlamında Kur'ân âyetleri geliyor, artık bu işlerin yapımı bir kural ve karara bağlanıyor, dolayısıyla insanların bildikleri gibi davranmaları konusunda sınırlamalar geliyordu. Bu da insanların biraz daha yükümlülüğünü artırıyordu. Bunun için Peygamberimiz Araplar arasında çok yaygın olan şiir söylemek, edebiyat, nesir, hitabet ve nağmeli ve makamlı okuma denilen mûsikî sanatı konusunda çok toleranslı davranmış, insanlardaki estetik zevkleri kontrol altında tutmuş ama yok etmemiş, onları teşvik etmiş ve yasaklama yolunu tercih etmemiştir. Bunun için de çeşitli meclislerde ve zamanlarda, bazen: *"Yok mu içinizde şiir okuyacak"* diyerek şiir okutmuş, bazen bulunduğu yerlerde defle çalınıp söylenen şarkı ve türkülerini dinlemiş ve yanında bulunan aşere-i mübeşşere (Cennetle müjdelenen 10 sahabe) ve diğer müminler de onlarla birlikte dinlemişlerdir. Bu uygulamalar hakkında hiçbir sahabeden aksi nakledilmemiştir.

Hz. Peygamber Hendek Savaşında Müslümanlarla hendek kazarken bir yandan monotonluğu yok etmek ve çalışanlara şevk ve heyecan vererek işi daha da hızlandırmak için orada bulunan ve irticâli şiir söyleme yeteneği olan şâirlere şiirler söyletirdi. Ashap da hiç nazlanmadan Resûlullah'ın: *"İçinizde inşâd edecek, şiir söyleyecek bir kimse yok mu?"* buyurunca, *"vardır Ya Resûlallah"* deyip hemen başlardı. Hz. Peygamber bundan çok mutlu olur ve okuyan kişilere dualar ederdi. Bu dualar o kadar spontane olurdu ki ashap bazen bu övgülerle şiir okuyan veya türkü söyleyen kişinin artık dünyadan göçme zamanı geldiğine kanaat ederlerdi ve öyle de olurdu. Şiir ve türküler Arapların günlük hayatlarının kaçınılmaz bir parçasıydı. Çeşitli hızlarda söylenen bu şiir ve türküler develeri yürütmek için vites görevi görür, yorgunluktan dermansızlıktan biten insanların şevki ve gayreti olur, düğün ve eğlencelere, özel toplantı ve cemiyetlere şenlik verirdi.

Hadis: 15

Resûlullah (s.a.v.)'den rivâyet edilmiştir ki: Bir gün Ashâb-ı Dirikile'ye uğradı ve onlara: *"Ey Erfedeoğulları oynayın, eğlenin ki, Yahudiler ve Hristiyanlar bizim dinimizde ruhsat ve serbestlik olduğunu bilsinler"* buyurmuştur.²⁶

Peygamberimiz bir defasında Erfede Oğulları mahallesine uğramıştı. Mahalle halkı sevinçliydi çünkü Allah'ın Resûlü onların mahallesine teşrif edecekti, bu sevinçten dolayı coşkuluydular, bazıları bu esnada oynuyordu, Resulullah'ın gelişini görünce saygı için oyunu bıraktılar. Onların bu durumunu fark eden Resulullah'ın oyun ve eğlencelerine devam etmelerini isteyerek neşe ve mutluluklarını bölmek istememiş ve böyle söylediği rivâyet edilmiştir.

Oyun ve eğlenceyi dine ters bir uygulama olarak kabul eden bazı kişiler, dindarlık hevesiyle bu işi yapanları küfre kadar götürmüşler ve Müslümanların kesinlikle neşeli vakitlerinin olamayacağına ve oynayamayacağına hükmederek Müslümanları daha dünyada iken öldürmüşlerdir. Hz. Peygamberin uygulama, oyun ve eğlence konusundaki tolerans ve müsamahalarından zerre kadar nasip almayan ve insan fitratına tamamen ters bir dindarlık anlayışıyla Hz. Peygamberin sünnetine muhalefet ederek, dindarlıkta O'nun önüne geçmeye heveslenmişlerdir. Tabii ki böyle dindarlık da olmaz. İnsan Türkü, Şarkı dinlemekle veya raks etmekle, oyun oynamakla kâfir ve günahkâr olmaz. Ancak Allah'a isyan etmek, O'nu unutmak ve emirlerine itaat etmeyerek haramlarını işlemekle günahkâr olur, inkâr etmekle de küfre düşer.

Ankaravî, mûsikîye karşı olanlara cevap olarak yazmış olduğu risâlede: *"Mevlevîlerin deverânı da bu cins bir şeydir. Bu iş dinimizde bir ruhsattır. Ruhsat olan konuda nasıl bir insan kâfirlikle suçlanabilir"* demektedir.²⁷

Yukarıda nakledilen hadiste geçen olayı incelediğimiz zaman Hz. Peygamberimizin bizlere sunduğu İslâm'a bakıyoruz bir de günümüzde bu yüce dinin ne hale getirildiğine bakıyoruz.

Bu hadis üzerinde İslâm tarihi olayları çerçevesinde düşündüğümüz zaman Hz. Peygamber (s.a.v.) Ashab-ı Dirikile'ye gitmek için yola çıkıyor. Mahalle sakinleri de Hz. Peygamber kendilerini ziyarete geliyor diye bu kutlu misafirin sevinciyle oynuyor ve eğleniyorlardı. Birden Peygamberimizin

²⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, c. VI, s. 116, 223.

²⁷ Ankaravî, *Hüccetu's-Semâ'*, yk. 7/a.

geldiğini gördüklerinde saygısızlık olmasın diye oyun, eğlenceyi ve gürültüyü kesiyor, sessizliğe bürünüyorlar. Az önce burada olan neşe ve sevinçten bir anda hiçbir şey kalmıyor. Resûlullah az önceki durumun bu sessizlikten daha iyi ve insan tabiatı için uygun olduğunu düşünerek -bir şey yokmuş gibi- onlara oyun ve eğlencelerine devam etmelerini söylüyor. İnsanların içlerinden geldiği gibi hareketlerine devam etmelerini istemek büyüklüğün şiarıdır. Ama kendi kişiliğinden şüphesi olan, psikolojik hastalıkları olanlar da böyle durumlarda kendileriyle ilgilenilmesi ve herkesin oyun ve eğlenceyi bırakıp kendisini dinlemesini ister. Bazı dinlerin liderlerinin veya tarikat öncülerinin saygısızlık ve kabalık sayabileceği bir hareketi, Yüce Peygamber insanlığın tabii davranışı olarak görmekte ve o anda olması gereken durumu teşvik edip, zoraki olacak işi terk etmeyi tercih etmektedir.

Hadis: 16

Hiz. Peygamber zamanında, Onun da hazır bulunduğu kervan ve yolcu topluluklarında develeri yürütmek için türküler söylenirdi.

Hiz. Enes'ten rivâyet edilmiştir: Resûlullah (s.a.v.)'in güzel sesli bir deve sürücüsü (el-hâdî) vardı, ismi Enceşe idi. Bir gün seyahatlerinin birinde ailece develerinin üzerinde yol alıyorlardı. Resûlullah, kadınların üzerinde bulunduğu develerin hızlandığını görünce, sandukalarda oturan kadınların rahatsız olabileceklerinin düşünerek sürücüye: "*Ey Enceşe, develeri yavaş sür ve cam (gibi nazik olan kadın)ları sakın kırma.*" buyurmuştur.²⁸

Nebî (s.a.v.) hanımlarının yanına gelmişti. Kadınların bindikleri develer Enceşe denilen bir sürücü tarafından sevk edilmekteydi. Sesin ve nağmelerin tesiriyle develerin süratlendiğini, hanımları rahatsız edecek kadar hızlandıklarını gören Hiz. Peygamber: "*Aman Enceşe, cam gibi nâzik olan kadınları ağır sevk et*" buyurdu.

Bu rivâyetler, ıssız çöllerde günlerce yolculuk yapılırken hem yolcuları eğlendirmek, hem de develerin hızlı yürümelerini sağlamak için türkü söyleyen kimselerin, kervanlarda görevlendirilmekte olduğuna işaret etmektedir. Bunlar develerin süratini ayarlayan vites işlevi yaptıkları gibi yine kızgın güneş altında bitmeyen yollarda arabalardaki radyo ve CD çalar vazifesini icra ediyorlardı. Develer Hâdî'nin okuduğu parçanın veya şiirin veznine göre hızlanıyor veya yavaşlıyorlardı. Deve dinlemiş olduğu müziğe ve

²⁸ Enceşe hadisi en sağlam kaynaklar tarafından rivâyet edilmiştir. Bkz. Buhârî, *Sahîh-u Buhârî*, Edeb 116; Müslim, *Sahîh-u Müslim*, Fedâil 18; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, c. I, s. 35, 84; c. III, s. 107, 117, 176, 187, 202, 206, 227, 254, 285, 286; c. VI, s. 376.

ritme kendi yürüyüşünü ayarlarken, bir askeri eğitimde aylarca yürüyüşe ayak uyduramayan insanlar aklıma geliyor ve Kınalızâde Ali Efendi'nin: *"Güzel nağme ve seslerin tesir etmediği kişi dâire-i insaniyetten (insanlıktan) hariçtir. Belki dâire-i hayvaniyetten (hayvanlıktan) de aşağı ve insan-ı kâmil katında cemâd-ı mutlak (cansız, ruhsuz bir varlık) tır"* sözünün ne kadar anlamlı olduğunu düşünüyorum.

Hadis: 17

Seleme b. El-Ekva' anlatıyor: Hayber fethi münâsebetiyle Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte yola çıkmıştık. İçimizden biri, şâir bir zat olan Âmir b. El-Ekvâ'a; bize biraz nağme ile şiir okumaz mısın? diye ricâda bulundu. Bunun üzerine Âmir nağme ile şiir okumaya ve develeri sürmeye başladı. Âmir:

"Ey Allah'ım sen olmasaydın biz hidâyete ermezdik,

Sadaka vermez, namaz kılmazdık..."

Sözleri ile başlayan şiiri nağme ile okumaya koyuldu. Hz. Peygamber bu sesi işitince bu sürücü kimdir? diye sordu. Âmir diye cevap verilince, *"Allah onu rahmetine kavuşturur,"* diye dua buyurdu. Sahabeden biri, Yâ Resûlallah! Şüphesiz ki bu duan kabul olacak. Fakat ne olurdu biraz geç dua etseydin de onun (mûsikîsinden veya arkadaşlığından) faydalansaydık, dedi. Bir müddet sonra savaş başlayınca, Âmir bir Yahudiyi öldürmek için ona kılıcıyla hücum etti, fakat kaza eseri olarak kılıç kendine döndü ve kendi kılıcı ile şehit oldu. Sahabeler Âmir'in ameli ve ibadeti boşa gitti demeye başladılar. Kardeşi Seleme buna çok üzüldü. Resûlullah Âmir'in kardeşi Seleme'ye neye üzüldüğünü sordu. O da, sahabeler böyle böyle diyorlar, onun için üzgünüm deyince, Hz. Peygamber: *"Yalan söylüyorlar, Âmir şerefli bir mücâhit ve şanlı bir gâzi olarak şehit oldu."* buyurdu.²⁹

Hadisi incelediğimiz zaman Resûlullah'ın Âmir'in okuyuşundan mutlu olduğunu ve ona iltifat için çok güzel bir duada bulunmuştur. Dikkat edilirse bize kulun dünya hayatından kopması bir felâket gibi geliyorsa da aslında kulun merciine ve asıl mekânına dönmesi esastır. Böyle bir övgüyü Hz. Peygamberden alarak dönmek de ölümlerin -her halde- en güzeli olsa gerektir.

Hadis: 18

Hz. Aişe'den rivâyet edilmiştir: Hz. Aişe bir defasında (yanında büyüttüğü akraba) bir kadını Ensar'dan bir adamla evlendirmişti. (Düğünden

²⁹ Müslim, *Sahîh-u Müslim*, Cihâd 43; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, c. IV, s. 47, 48, 50.

dönen Hz. Aişe'ye) Nebi (s.a.v.) sordu: "Ya Aişe! Şüphesiz ki Ensar (kadınları mûsikî ve) eğlenceyi severler."³⁰ Yani hadisin anlamı, "...kadınları eğlendirecek bir muğanniye yok mu idi, bir muğanniyenin türkü veya şarkı söylemesi Ensar'ın çok hoşuna gider" demektir. İmam Ahmed bu hadisi şöyle rivâyet etmektedir: "Hz. Aişe Ensar'dan akrabası olan genç bir kızı (câriyeyi) evlendirmişti. Resûlullah ona sordu: Kızı kocasına götürdünüz mü? Kızı kocasına teslim edecek ve zıfafa atacak kadınlar gönderdiniz mi? Hz. Aişe, evet diye cevap verdi. Resûlullah: Keşke bir de muğanniye gönderseydiniz de:

"Eteynâküm, eteynâküm,

Fe-hayyûnâ nühayyîküm."

"Size geldik, size geldik. Bizi selâmlayınız ki biz de sizi selâmlayalım" türküsünü söyleseydi. Çünkü Ensar, gazel (kadın tasvir eden şiirlerin nağme ile okunmasını) sever buyurdu³¹.

Bu rivâyetin mevsuk oluşu konusunda kimsenin itirazı olmamış ve doğrudan Hz. Aişe validemizden nakledilmiştir. Burada dikkati çeken ilk husus, Yüce Peygamber'in muhtemelen yetim olan böyle bir akraba kızın evlendirilmesi konusunda eşini görevlendirmesidir. Diğer bir husus da düğünün neşeli ve hareketli geçmesini istemesi ve bunun için de özellikle bir şarkıcı kadının o kadın meclisinde bazı parçaları çalıp söylemek için bulunmasını dilemesidir. Ancak böyle dilek ve temennide bulunan Peygamberimizin bu isteği düğünde gerçekleşmiş midir, haberin devamında buna ait bir açıklama görülmemektedir.

Hadis: 19

Nebi (s.a.v.) gizli yapılan ve def çalınarak: "Size geldik size geldik, bizi selâmlayınız ki biz de sizi selâmlayalım" türküsü söylenmeyen nikâhlardan hiç hoşlanmazlardı.³²

Nikâhın en önemli şartlarından birisi ilân edilmesidir. Herkes bu evliliği bilmelidir. Evlilik ile zinayı birbirinden ayıran en önemli husus, evliliğin ilân edilmesidir. Hz. Peygamberimiz zamanında evlilikleri duyurmak için ses amplifikatörleri veya medya aracı yoktu. Bu yüzden evlilikleri duyurmanın en güzel yolu def ve davul çalmaktı. Bu sesi duyanlar önemli bir olay veya evlilik olduğunu bilirlerdi. Hz. Peygamber evliliklerin duyurulmasını istiyordu. Gizlice

³⁰ Buhârî, *Sahîh-u Buhârî*, İdeyn 3; İbn Mâce, *es-Sünen*, Nikâh 21, Hadis no: 1898.

³¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, c. I, s. 391; c. VI, s. 360.

³² Hadis Abdullah b. Ahmed tarafından rivâyet edilmiştir. Muhammed b. Ali Muhammed b. Abdillâh eş-Şevkânî el-Yemenî, *Neylül-Evtâr*, Thk. İsmâ'u'd-Dîn es-Sabâbetî, Dâru'l-Hadîs, Mısır, 1993, c. VI, s. 222.

aileler ve kişiler arasında yapılan evliliklerden hoşlanmaz hatta şenlik yapılarak defle türküler söylenmeyen düğünleri sevmezdi. Ashaptan birçok sahabe de Peygamberimizin bu sünnetini kendilerine rehber edinmişler onlar da ilân edilmeyen ve def çalınıp türkü söylenmeyen düğünlere gitmezlerdi.

H. Ömer (r.a) mizaç itibariyle müzik yapmayı, defle türküler söylemeyi hafif meşreplik sayar ve uzaktan bir def ve davul sesi duyduğu zaman bu nedir diye kızardı. Kendisine filâncanın oğlu ile filân kişinin kızı evleniyor denilince sustuğu ve daha bir şey demediği nakledilen haberler arasındadır.

Hadis: 20

*"Helâl (nikâh) ile haram (ilişki) arasındaki fark, (helâl olanda) türkü söylenmesi ve def çalınmasıdır."*³³ Yani, zina ile helâl ilişki arasındaki fark, helâl olan cinsel ilişkinin nikâh akdine dayanması, zina'da ise akdin olmamasıdır. Hadisteki def vs. evlenme akdinin önemli bir unsuru olan "şahitliğe" vurgu yapmaktadır.

Hadis, evlilikle zina üzerinde bir benzetme yapmakta ve aradaki farkı ortaya koymaktadır. Aslında şeklen aynı şey olmasına rağmen, zina da bir anlık şehvi duyguların tatmini ile biten bir beraberlik varken, evlilikte bu beraberliği sağlayan sevginin ebedi olmasıyla eşlere bir takım sorumlulukları yükleyen bir birliktelik söz konusudur. Zina, insanlardan gizli olarak yapılır ve haberi ortaya çıkınca da her iki taraf ayıplanır, kınanır ve dışlanırken; evlilik herkese açık bir duyuru ile yapılır ve buna rağmen sonradan duyanlar olsa da bu ayıplanmaz, çünkü meşru bir uygulama söz konusudur. Bu duyurunun yapılması için de o dönemlerde en uygun olan seslendirme işlemi def çalınıp türküler söylenmesiydi. Bu duyuru, teknolojinin ilerlemesiyle, dine ters düşmeyecek şekilde, örf ve âdetlerin gerektirdiği bir biçimde zamana göre değişebilir.

Bu hadise göre bir diğer husus, düğünde enstrüman çalınması, türkü söylenmesi meselesi şahit olarak kabul edilmektedir. Meşru olan evlilikte nikâhın akdinde şahitler gerekir. Bu şahitlerin dışında uygulama olarak bazı icraatlar da bu birlikteliğin etrafa ilânı ve bildirimidir. Bu bildiriye alan hiçbir kimse artık bu erkekle bu kadını yan yana gördüklerinde onlar hakkında sûizanda veya dedikoduda bulunamaz ve onları ayıplayamaz demektir.

³³ Ahmed, el-Müsne'd, c. IV, s. 259.

Hadis: 21

İmam Ahmed bu hadisi kitabında şöyle bir hâdiseden sonra kaydetmektedir: Ebû Belc, Muhammed b. Hatib'e "Ben iki defa evlendim, fakat hiç birinde de düğünümde def çalınmadı" demişti. İbn Hatib: çok fena! Hiç iyi etmemişsin! Dedikten sonra "*Resûlullah'ın helâl nikâh ile haram arasındaki fark def çalmaktan ibarettir*" dediğini işittim, demiştir.³⁴

Bu hadise göre Resûlullah'ın, insanları fuhuştan korumak ve zinâyı engellemek için, evlilik gibi önemli bir müessesenin herkes tarafından duyulacak şekilde ilân edilmesini öneriyor, bunun da def çalınarak, türküler söylenerek yapılmasını istiyor.³⁵

Bu hadis de bir önceki hadisin benzeridir. Burada iki sahabe arasında geçen bir olay var ve bu olay Hz. Peygamber (s.a.v.)'in uygulamaları ile karşılaştırılıyor ve hatalı olan taraflar açıklanıyor. Ayrıca Ebû Belc, Muhammed b. Hatib'in kendisine yapmış olduğu düzeltmeye de itiraz etmiyor, bir yerde yanlış yaptığını kabul ediyor.

Günümüzde çalgı, türkü ve eğlence aktiviteleri daha çok düğünlerde söz konusu oluyor fakat bu husus maalesef dindar aileler için bir sıkıntı oluyor. Bir kısmı günah düşüncesiyle bu çeşit uygulamalardan uzak durarak, dinen bir günah işlememek amacıyla düğünleri cenâze merasimine çevirirken; bir kısmı da nasıl olsa hayatta bir sefer yapılıyor deyip düğünü şen ve neşeli yapacağım diyerek düğünlerde her türlü günâha girmeyi göze alıp, sonradan tövbe ederim mantığıyla hareket etmektedirler. Maalesef bunun bir orta yolu bulunamamıştır ve Müslümanlar bu konuda hâlâ bir çıkmazın içinde bocalayıp durmaktadırlar.

Müslümanların sosyal hayatın gereği olan birçok alanda olduğu gibi, düğün ve neşeli olmaları gereken zamanlarda nasıl eğlenmeleri gerekir konusunda da bir eğlence programı geliştirmedikleri sürece bu çıkmazdan kurtulamayacaklardır. Giyim-kuşam konusunda moda oluşturmak gibi sosyal hayatın itiyatlarından olan birçok konularda İslâm'a uygun modeller ve uygulamalar geliştirmeleri lazımdır. Bunun için de her alanda sanatçılar yetiştirmeleri gerekir ki gayr-i Müslimlerin modalarını kendilerine örnek alsınlar.

³⁴ Ahmed, *el-Müsned*, c. IV, s. 259.

³⁵ Uludağ, *İslâm Açısından Mûsikî ve Semâ'*, s. 71.

Hadis: 22

*"Nikâhı def çalarak ilân ediniz."*³⁶ Bu hadiste de yine nikâhın gizli değil, açık olarak yapılmasına vurgu vardır. Ayrıca bu ve buna benzer daha birçok hadis, Hz. Peygamber zamanında, o zamanın kültür ve sosyal çevresine uygun bir mûsikî ve müzisyen grubunun mevcut olduğunu göstermektedir. Anadolu'muzun köylerinde halen defleriyle düğünlerde kadınları eğlendiren ve şenlikler yapan kadınlarımız vardır. Bunlar her hangi bir günaha düşmeden bu görevi de sünnete uygun bir uygulama ile sürdürmektedirler. Unların bu uygulamalarını sakıncalı görüp de düğünleri cenaze merasimlerine çevirenler ve bunları tenkit edenler, asıl kendi uygulamalarının ne kadar sünnet-i seniyyeye uygunluğunu sorgulamalıdır.

Evliliklerin def çalmak suretiyle ilânı konusunda kaç tane bir birine yakın rivâyetler görüyoruz. Bunlar Kütüb-i Sitte denilen altı hadis kitabının çeşitli ayrı kaynaklarıdır. O halde bu konuda duyarlı olmak ve evliliklerin gereği olan ilânın doğru dürüst bir şekilde yapılması gerekmektedir. Günümüzde dindar aileler -erkek ve kız tarafı olsun fark etmiyor- resmi nikâh akdi yapılmadan aile içinde nikâh kıymayı bir faziletmiş gibi telakki edip yanlışlar yapmaktadırlar. Bu arada gelin ve damat adayları da asıl geçerli olan resmi evlenme akdi oluşmadan daha doğrusu evlenmeden her türlü gezip dolaşmayı câiz kabul ettiklerinden bir iki hafta sonra kavgalar başlamakta ve iş mahkemelere götürülmektedir. Sonra bu dini akdi yapan kişi hesaba çekilmekte, özellikle böyle durumlarda kız ve ailesi mağdur olmaktadır.

Günümüzde bu durum çok iyi bilinmelidir ki dini nikâh sadece bir duadan ibarettir ve resmi olarak bir müeyyidesi yoktur. Buna özellikle kız sahiplerinin dikkat etmesi ve böyle bir yanlışa olur vermemeleri gerekir. Biz Türklerde bir atasözü vardır. Gelin ata binmiş ya nasip demiş. Evlenecek gençlerin birbirlerini zifafa girinceye kadar iyi tanımaları gerekir. Çünkü bunun tekrarı ve geri dönüşü yoktur. Çeşitli bahanelerle erkekle kızın sınırsız gezip dolaşmaları uygun değildir. Bu şekilde bir serbestlikle de maalesef yine gençler birbirlerini tanıyamıyorlar. Halbuki eski usûl denilen görücü usûl ile büyüklerin tecrübeleriyle çiftlerin istikballerine daha iyi karar veriliyordu. Günümüzde bazı aileler bu konuda sınır koymuyorlar ama aradan şu kadar bir zaman geçtikten sonra bakıyorsunuz ki eşler arasında huzursuzluk çıkmış ve ayrılma safhasına gelmişler bile, sebebini sorduğunuzda da tanıyamamışım cevabını veriyorlar. O zaman dua ve Allah'a teslimiyet

³⁶ İbn Mâce, *es-Sünen*, Nikâh 20; Tirmizi, *es-Sünen*, Nikâh 6.

konusunda eksikler var demektir ama işin bu boyutunu maalesef kimse aklına getirmemektedir.

Hadis: 23

Hiz. Aişe (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Resûlullah (s.a.v.): *"Nikâhı ilân ediniz, onu mescitlerde kıyınız ve onda def çalınız."*³⁷ buyurmuştur.

Abdurrezzak rivâyet etmektedir ki, Hiz. Ömer bir (nağmeli) ses veya def işittiği zaman "bu nedir?" diye sorardı, kendisine "düğün veya sünnettir" denilince susardı.³⁸ Burada Hiz. Ömer'in susması demek, halkın bu davranışına yasak değil, sessiz bir onaylama ve tasvip olarak algılanmaktadır.³⁹

Şurayh'tan rivâyet edilmiştir ki o bir defasında uzaktan gelen def sesini işitmiş ve: *"Şüphesiz ki melekler içinde def bulunan eve girmezler"*⁴⁰ demiştir. Bu sözü İbn Ebî Şeybe hasen bir isnatla rivâyet etmiştir, fakat söz Peygamberimiz (s.a.v)'in sözü değil, tabî'nin kendi görüşüdür. Eğer bu sözü Peygamberimiz söylemiş olsaydı, o zaman O'nun uygulamalarıyla çelişirdi. Çünkü Peygamberimiz ne def hakkında ve ne de onu çalanların aleyhinde hiçbir söz söylememiş ve bu âleti kırmak gibi bir uygulamada da bulunmamıştır.

İbrahim en-Nahaî dedi ki, Abdullah İbn Mesud, ellerinde def bulunan câriyelerin, dar yollarda önünü keser ve deflerini parçalardı. Bu olayı İbn Ebî Şeybe sahîh bir senetle rivâyet etmiştir. Fakat bu tatbikat, Hiz. Peygamber'in uygulama ve emirlerine ters bir icraattır. Çünkü O, hayatı boyunca ne bir müzik âletini kırmış, ne bir şarkıcıyı azarlamış, ne enstrüman çalanı dövdürmüş ve ne de rencide etmemiştir. Bunlar Hiz. Peygamberin dışında bazı ashabın, tabînin ve daha sonraki Müslümanların kişisel uygulamalarıdır. Hiz. Peygamberin uygulama ve tasviplerinin aşikâr ve açık olarak bilindiği konularda, başkalarının uygulamaları delil ve kaynak teşkil etmemektedir. Şayet bunları esas alacak olursak, o zaman Resûlullah'a muhalefet etmiş oluruz ki bizim için kaynak Kur'ân-ı Kerîm ve Hiz. Resûlün sünnetidir.

³⁷ Bu hadisi Tirmizî, İbn Hibbân ve diğerleri "Hasen" isnatla rivâyet etmişlerdir.

³⁸ Ebû Bekir Abdurrezzak b. Hümâm es-San'ânî, *el-Musannef*, Thk. Hubeyb b. er-Rahmân el-A'zamî, 2. Baskı, Beyrut, 1403, c. XI, s. 5. Abdurrezzak bu hadisi zayıf bir senetle rivâyet etmiştir.

³⁹ Abu Bilal Mustafa el-Kanadî; *The Islamic Ruling on Music and Singing in Light of The Quraan*, Saudi Arabia, 1991, s. 61, 221 numaralı dipnot.

⁴⁰ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, Thk. Kemal Yusuf el-Hût, Riyad, 1409, c. V, s. 316.

Hadis: 24

Kadın'ın biri Resûlullah (s.a.v.)'e gelmişti. Resûlullah Hz. Aişe'ye: Bunu tanıyor musun? diye sormuş, o da hayır, Yâ Resûlallah diye cevap vermişti. Bunun üzerine Resûlullah, bu falanın müğanniye (kayne = şarkıcı) sidir, sana şarkı söylemesini arzu eder misin? demiş o da evet, demişti. Resûlullah, öyleyse ona bir tabak ver, demiş, bunun üzerine kadın şarkı söylemeye başlamıştı. Onun şarkısını dinleyen Hz. Peygamber, "*Bunun burnunun deliklerine şeytan üflemiş.*"⁴¹ diyerek kadının okuyuşuna takdirlerini açıklamış oluyordular.

Milletlerin örf ve âdetlerine göre konuşmaları vardır. Bu ifadeye baktığımız zaman "*Bunun burnunun deliklerine şeytan üflemiş*" ifadesi bize göre yanlış değerlendirilebilir. Yani bu kadın şeytan mı, yoksa okuduğu şarkı ve türküler şeytanın üfürüğü mü yoksa bu kadın dizginlerini ve ağzının yularını şeytanın eline teslim etmiş fâsık bir kişi mi? Bunların hiç birisi değil. Şayet öyle olsaydı Resûlullah onu ne kendisi dinler ve ne de Hz. Aişe'ye dinletirdi. Kadının bir sanat yeteneğiyle bu parçaları okuması karşısında duygulanmış ve yukarıdaki sözleriyle onu övmüştür, tenkit etmemiş ve aşağılamamıştır. Şayet aksini iddia edenlerin zannettiği gibi burada bir günah veya hata işleme durumu olsaydı, böyle durumlarda Hz. Peygamber hemen tavrını gösterir, rehberliğini yapar, hatalı davranıştan ve yanlış sözlerden vazgeçirecek, hemen düzeltecek sözleri söyler ve gerekli uyarıyı yapardı. Çünkü O'nun hayatı boyunca bulunduğu bütün meclislerde ve yerlerde alışılan bir rehberlik tarzı vardı. Hatalı bir davranışı gördüğü anda Resûlullah'ı durduracak veya engelleyecek bir güç yoktu.

Muavviz b. Afra'nın kızı Er-Rübeyyi (Halid b. Zekvân'a) anlatıyor: Zifafa girdiğim gecenin sabahı Resûlullah yanıma geldi ve Şimdi senin oturduğun gibi yatağıma oturdu. Bu sırada kızlar Bedir savaşında ölen babalarımız hakkında söylenen hamâsî şiirleri def çalarak söylemeye başladılar. Bu sırada kızlardan birisi:

"İçimizde yarın ne olacağını bilen bir Nebî vardır." dedi. Bunun üzerine Resûlullah ona: "*Bunu bırak da evvelce söylediğin gibi söyle.*" buyurdu.⁴² Resûlullah'ın, kızları "İçimizde yarın ne olacağını bilen bir Peygamber var" sözlerini def ile çalarak okumaktan menetmesinin nedeni, "*Yarın ne olacağını Allah'tan başka hiçbir kimse bilemez*"⁴³ şeklindeki âyete ve

⁴¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, c. III, s. 449.

⁴² Buhârî, *Sahîh-u Buhârî*, Nikâh 49; Ebû Dâvud, *es-Sünen*, Edeb 51; İbn Mâce, *es-Sünen*, Nikâh 21; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, c. IV, s. 259, c. 6, s. 360.

⁴³ Lokmân 31/34

İslâmi akîdeye aykırı olduğu ve Resûlullah'ın gaybı bildiği mânâsını taşıdığı içindir.⁴⁴ İşte bu olay Hz. Peygamberin, içinde yaşadığı toplumda görmüş olduğu yanlışları düzeltme ile ilgili gayet açık bir uygulamasıdır.

Hadis: 25

Âmir b. Sa'd diyor ki: Bir düğün münasebetiyle Kur b. Ka'b ve Ebû Mesud el-Ensârî'nin yanına gitmiştim. Bu iki sahabenin yanlarında türkû söyleyen muğanniye kızların bulunduğunu gördüm. Dedim ki: Siz Resûlullah'ın sahabelerisiniz, aynı zamanda Bedir savaşında bulunma fazîletine ve şerefine de sahipsiniz. Buna rağmen huzurunuzda böyle işler nasıl yapılıyor? Dediler ki: İstersen buyur, otur ve bizimle birlikte sen de dinle, istersen geç-git, fakat şunu bil ki: düğünde mûsikî (lehv) dinlemek için bize ruhsat verilmiştir.⁴⁵

Yukarıda geçen ve bunlar gibi daha nice hadisler, Peygamberimiz'in düğünlerde eğlence ve mûsikî karşısında aldığı tavrı ortaya koyduğu halde, mûsikîye karşı olanlar bunların hepsine zoraki bir itiraz noktası bulmaya çalışmışlardır. Hatta gerek Sahabeden, gerek Tabiinden ve gerekse bazı sûfilerden müzik ve eğlence konusunda gördüklerini esas kabul edip Hz. Resûlün uygulamalarına aykırı davranmışlar, ne yazık ki Allah Resûlünü örnek alacakları yerde, başkalarını takip etmiş ve onları ilâhlaştırmışlardır. Hz. Peygamber'in uygulamasının açık ve net olduğu bir konuda bazı âlimleri veya bağlı bulundukları tarikat liderini veya daha başkalarını rehber edinenler ve her ne olursa olsun bunların uygulamaları Resûlullah ile çelişse bile şeyhlerinin sünnetini tercih edenler vardır. Bu nasıl dindarlık ve nasıl Müslümanlıktır anlamak gerçekten çok zordur. Şimdi de mûsikîye karşı olanların kaynak olarak dayandıkları hadisleri ele alalım.

Mûsikînin Aleyhinde Olan Hadisler

Hadis: 1

"Ebû Âmir veya Ebû Mâlik el-Eş'arî, Nebî (s.a.v.)'in şöyle dediğini işittim demiştir: "Ümmetimin içinde zina yapmayı, ipekli giymeyi, içki içmeyi ve mûsikî dinlemeyi helâl sayan kimseler türeyecektir. Bunlardan bazıları dağların kenarlarına mesirelik yerlere (iyy-u nûş etmek için) çekileceklerdir. Çobanları sahip oldukları sürüleri (mezelik yapmak için) akşam yanlarına getirecek,

⁴⁴ Uludağ, *İslâm Açısından Mûsikî ve Semâ'*, s. 69.

⁴⁵ Nesâî, *es-Sünen*, Nikâh 80.

sabah tekrar gütmeğe götürecektir. İhtiyaç içinde bulunan bir kimse (yardım istemek için) yanlarına gelecek (zina, içki ve mûsikî ile sermest olan) bu sefih ve hissiz insanlar ona bugün git, yarın gelirsın diyeceklerdir. Şüphesiz ki, işte bundan dolayı Allah Teâlâ onların başına daha sabah olamadan bir belâ verecek ve (eteklerinde eğlendikleri) dağı başlarına yıkacaktır. Bu musibetten arta kalanlar ise ta kıyamet gününe kadar maymun ve domuz suretinde oldukları halde kalacaklardır”⁴⁶.

Bu konuda rivâyet edilen hadislerin en sağlam ve en kuvvetlisi Buhârî'nin bu hadisidir. Bu meâlde daha başka hadis varsa da bunlar garib, münker ve mevzû hadisler olarak bilinmektedir. Böyle hadislere dayanarak birisine bidatçı, dalâletçi veya kâfir demek mümkün değildir. Kaldı ki daha hadisin başlangıcında kimden rivâyet edildiği konusunda tereddütle girilmiştir.

Büyük Hadis âlimi Buhârî'nin bu hadisin senedi de tenkit edilmiştir. Senette ismi geçen Ebû Âmir isimli râvinin kim olduğu bilinmemektedir. Pekiyi o halde Buhârî bu hadisi niye kitabına almıştır denilirse, Buhârî bu hadisi senetli olarak rivâyet etmemiştir denilmektedir. Buhârî'nin bu hadisine itiraz edenlerin başında, Endülüs'ün tanınmış âlimlerinden İbn Hazm gelmektedir. Buhârî tarafından rivâyet edilen bu hadisin, Emevîlerle Abbâsîler zamanında yaygın olan bir işret çeşidini tasvir ettiği ileri sürülmektedir. İbn Hazm: “Mûsikîyi yasaklayan hadislerin hepsi çürüktür, bu hususta sahih olan hiçbir şey yoktur”⁴⁷ demektedir. Bu konuda rivâyet edilen hadislerin hepsinin zayıf olduğu hususunda İbnu'l-Arabî, *el-İhkâm*’ da; İbnu'n Nahvî, *el-Uma*’da, Gazâlî ve İbn Tâhir İbn Hazm’a muvafakat etmişlerdir.⁴⁸

Hadiste bir sıkıntı olduğu, Hz. Peygamberin uygulamalarına ters düşmekle ortaya çıkmaktadır şöyle ki bu hadisin baş tarafında geçen “...mûsikî dinlemeyi helâl sayan kimseler” ifadesi, mûsikîyi helâl saymadan dinlemeyenleri akla getiriyor. O halde Hz. Peygamber mûsikîyi helâl kabul etmediği halde dinlemiş olabilir mi? Sorusunu akla getirir. Böyle bir şeye Hz. Peygamber nasıl kapı açar, bunun arkası gelmez mi. Böylece bir sürü tenakuz arka arkaya uzanır gider. O halde bu hadis gerçekten problemlidir. Ancak bir kısmı doğruyu yansıtmaktadır. Zaten bunun hadis kitabına geçmesi de bundandır. Ancak doğru sözlerin içine bir tane yanlış girerse diğerlerine zarar

⁴⁶ Buhârî, *Sahîh-u Buhârî*, Eşribe 5.

⁴⁷ Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd İbn Hazm, *Risâle fî'l-Ğinâi'l-Mülehhie Mubâhun Huve em Mahzûrun*, Şehit Ali Paşa Kütüphanesi, No: 2704, yk. 233/b; *Resâil-u İbn Hazm el-Endelûsî*, Thk. İhsan Abbas, 2. Baskı, 1987, 1. cüz, s. 434.

⁴⁸ Uludağ, *İslâm Açısından Mûsikî ve Semâ*’, s. 141-142.

verdiği gibi, temiz şeylerin içine bir tane pislik düşerse onların temizliğini lekeler. Bu bir işret meclisini ve içkiye müptelâ insanların ahvalini dile getiren bir durumdur. Meseleye bu yönüyle baktığımız zaman anlatılanlar ve nakledilenler doğrudur. Bunların bu ahval üzere yapacakları hiçbir şey makbul değildir. Hatta bu hal üzereyken Kur'ân okumaları da câiz olmaz, nerde kaldı ki müzik dinlesinler ve bu işlem meşru olsun.

Diğer bir ifadeyle şöyle denilmek isteniyor: Zina yapmak haramdır, içki içmek haramdır, bunların haramlığı âyetlerde zikredilmiştir. İpekli giymek de hadislere göre erkek için haramdır. Şayet bir zaruret yoksa erkekler ipekli giymemelidir. Ancak ipekli karışımlar bu fetvadan istisnadır. Şimdi haram olan şeylerin yanına bir de meşru ve mübâh olan mûsikînin eklenmesine gelince burada zihinleri karıştıran bir husus meydana geliyor. Bir insanın haram olan bir işin içine helâl olan bir şeyi katmasıyla onu da karıştırmış olur. Tıpkı çaldığı bir malı veya parayı Allah rızası için dağıtmak veya haram olan içkinin yanında yenilmesi mübah ve helâl olan peyniri veya kavunu katmak gibi. Yukarıda tasviri yapılan o meclisin içine bütün mübâh ve işlenmesi câiz olan fiilleri ve davranışları katarsanız alacağı hüküm içkinin ve zinanın hükmüdür. Bazıları içki meclislerinde içmezler de oradaki helâl olan yiyecekleri sarhoşlardan kurtarıyorum gibi saçma bir gayreti savunmaktadırlar. Halbuki böyle bir mecliste görülen kişi, içenlerle beraber içiyormuş ithamına ve bununla damgalanmaya mecbur olur. Böyle bir mecliste görülen kişi, işret ehlinin yaptıklarından azâde sayılmaz, niyeti ne olursa olsun. Bunun için bir atasözünde "Bana arkadaşını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim" denilmiştir.

Hadis: 2

Nâfi'den rivâyet edilen bir haberde o şöyle diyor: *"İbn Ömer'le bir yolda gidiyorduk, bir çobanın kavalını işitince, parmaklarını kulağına tıkadı sonra yolundan döndü, durmadan bana, ey Nâfi, kavalı işitiyor musun diyordu, ben artık işitmiyorum deyince, parmaklarını kulağından çıkardı ve ben Resûlullah (s.a.v.)'in böyle yaparak men ettiğini gördüm dedi."* Ebû Dâvud bu hadisin münker olduğunu söylemektedir.⁴⁹

Ankaravî'ye göre bu hadis, semâ'nın haramlığına delâlet etmez. Çünkü İbn Ömer sadece kendisi parmaklarıyla kulaklarını tıkamış ve bunu Nâfi'e emretmemiş ve onun dinlemesine karşı çıkmamıştır. Şayet İbn Ömer'e göre mûsikî dinlemek haram olsaydı Nâfi'e de kulaklarını böyle kapamasını

⁴⁹ Ebû Dâvud, *es-Sünen*, Edeb 52, Hadis no: 4924.

emrederdi. İbn Ömer'in böyle yapmasının sebebi, içinde bulunduğu zikir ve fikir halini, o anda kavalı dinlemekten daha üstün görmüş ve onun terkinin daha üstün kabul etmiş olabilir ki, birçok hallerde ve bazı vakitlerde biz de semâ'ı (mûsikî dinlemeyi) terk etmeyi daha iyi görürüz⁵⁰ demektedir.

Buradaki uygulama Hz. Peygamberin kendi uygulaması değildir. Çünkü O'nun birçok yerde ve mecliste def ile çalınan ve kadınlar tarafından söylenen türkülerini dinlediğine dair sağlam kaynaklarca rivâyet edilen hadisler vardır. Ancak mûsikî bizim branşımız ve uğraşı alanımız olduğu halde, her zaman ve her halükârda mûsikî dinlediğimizi ve buna hazır olduğumuzu söylememiz mümkün değildir. İnsanın hâlet-i rûhiyye icabı bazen sessizliği tercih ettiği veya fikir ve zikirle meşgul olduğu veya biraz sonra ziyaret edeceği kabristana mânevi bir hediye ile gitmek amacıyla anne-babasının ruhuna sunmak için yâsin ve başka sûreler okuyabileceğini veya ailesi ve çocukları için satın almak istediği bir şeyin zihinden hesabını yapacağı çeşitli durumlar olabilir. Yukarıda İbn Ömer'in de böyle bir hâlet içinde olduğu akla gelmektedir ki böyle bir uzak ihtimaller zinciriyle haramlık konusu sabit olmaz. Haram açık olur, ihtimal ve şüphe ile olmaz.

Bir diğer husus da şudur ki hadis denildiği zaman bundan Hz. Peygamberin (s.a.v.)'in sözleri, fiilleri ve takriri anlaşılır. Biz sahabeye çok değer veririz. Çünkü onlar Hz. Peygamberi bizzat görmüş ve onunla aynı yıllarda hayatı paylaşmışlardır. Ancak bir konuda Hz. Peygamberden sağlam ve açık bir haber ve uygulama gelmişse biz ona tabi olmak zorundayız. Hz. Peygamberin dini bir konuda uygulaması apaçık varsa, ashabın din ve sülûlîlik anlayışına tabi olacağım diye Hz. Peygamber'in sünnetini terk edemeyiz.

Hadis: 3

İbn Mesud'un kavlinde: "*Suyun baklayı (veya yeşil otu) bitirdiği gibi, ğinâ da nıfakı kalpte öylece bitirir.*" denilmiştir. Ali el-Muttakî, *Kenzu'l-Ummâl*, Beyrut 1985, c. XV, s. 218- 219- 221, Hadis: 40658, 40659, 40670. Nevevî bu hadisin sahih olmadığını söylemektedir.⁵¹ Bu hadisin senedi sahih değildir, İbn Mesud'a ait mevkûf bir hadis olduğu bildirilmektedir. Bu hadisi İbnu'l-Kayserânî başka bir tarîkle Ebû Hureyre'ye isnad etse de, hadis senedinde bulunan Abdurrahman b. Abdillâh el-Amrî hakkında menfî yönde konuşanlar olmuştur. Meselâ Ahmed b. Hanbel: "...onun naklettiği hadis bir şeye

⁵⁰ Ankaravî, *Hüccetu's-Semâ'*, bk. 24/a.

⁵¹ Ebu'l-Hayr Muhammed b. Abdurrahman es-Sahâvî, *Makâsidu'l-Hesene*, Mısır, 1956, s. 296.

benzemez, onun hadisleri hatalarla doludur ve o yalancının biridir" şeklinde söylemektedir.⁵²

Ankaravî'ye göre bu hadis, insanlara kendini arz etmek isteyen, insanların mahabbetini kazanmak ve onların kendi teğannîsine (nağmesine) rağbet etmelerini isteyen şarkıcılar hakkındadır. Bu hadisle mûsikî dinlemek (semâ') haram olmaz. Bu durum güzel elbise giymek, ata binmek ve diğer zînet çeşitlerinden sayılan ekin ekmek, toprağı sürmek ve hayvancılık yapmak gibidir ki riyâ ve nifâk bitirmez. Ancak bunlarla öğünmek riyâ ve nifâk'ı meydana getirir.⁵³ Kaldı ki, hadis diye nakledilen bu haber, ilgili sahâbenin kendi görüşüdür. Ancak sahâbenin bu görüşü de boş değildir. Elbette ki insanın kalbinde nifakı meydana getiren müzikler vardır. Ama bazı müzikler veya müzisyenler insanın kalbinde nifak meydana getiriyor diye bu sanatı kökünden sakıncalı saymak ve hatta hakkında açıkça bir kaynak olmadığı halde haram olarak ilân etmek yanlıştır.

Hadis diye nakledilen bir metinde: "*Melâhî (eğlence, çalgı vs.)' yi dinlemek fâsıklık, ondan zevk almak da küfürdür.*"⁵⁴ Böyle zayıf bir haberle mûsikî dinleyeninin veya ondan zevk almanın küfür olacağını söylemek mümkün değildir.

Ankaravî bu hadîsin de semâ'ın haram olması için delil olamayacağını söyleyerek, semâ'dan maksat sadece eğlenmekse bize göre (Mevlevîlere) de onu dinlemek fâsıklık ve ondan zevk almak küfürdür⁵⁵ demektedir. Aslında Ankaravî'nin de müzik hakkındaki bu görüşü tenkid edilebilir. Gün boyunca helâl rızık kazanma peşinde olan bir Müslümanın, istirahat saatinde müzik dinlemesinin ve böylece ferahlık duymasının fâsıklık veya küfürle ne alâkası var doğrusu bunu izah etmek gerçekten çok zordur. Böyle zayıf haberlerle "haram" gibi önemli bir fetvâ vermek mümkün değildir.

Ebû Ümâme'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: "*Sesini teğannî ile yükselten kişiye Allah iki şeytan gönderir, onlar teğannî edenin omuzlarına oturur ve topuklarıyla susuncaya kadar onun göğsüne vururlar.*" buyurmuştur.⁵⁶

⁵² İbn Hazm, *Risâle fî'l-Ginâi'l-Mülehhîe Mübâhun Huve em Mahzûrun*, s. 422.

⁵³ Ankaravî, *Hüccetu's-Semâ'*, yk. 23/a.

⁵⁴ Bu hadîsin zayıf olduğu söylenmektedir. Bkz. Muhammed Tâhir b. Ali el-Hindî el-Fettenî; *Tezkiretu'l-Mevzûât*, Dâr-u İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1399, s. 196.

⁵⁵ Ankaravî, *Hüccetu's-Semâ'*, yk. 23/a.

⁵⁶ Hadis diye nakledilen bu haberlerin kaynağı yoktur. Fettenî bu haberi zayıf olarak kitabında nakletmektedir. Bkz. Fettenî, *Tezkiretu'l-Mevzûât*, s. 197.

Ankaravî'ye göre bu hadis, hayvânî aşk ve şeytanın amacı olan ve şehvî arzularla kalbi harekete geçiren bazı müzik çeşitleri hakkındadır. Ama bizim kardeşlerimizin (Mevlevîlerin) yapmış oldukları şey, Resûlullah (s.a.v.)'in câriye ve Habeşliler kıssasında câiz gördüğü gibi, şeytanın muradına zıt olan semâ'dır. Bu konuda cevâz, semâ'nın mübâh oluşuna delildir⁵⁷ demektir.

Hadis: 4

Bir hadis-i şerîfte: *"Her eğlence haramdır fakat kişinin yayıyla ok atması ve ailesiyle oynaması bundan müstesnâdır."*⁵⁸ buyrulmuştur.

Bu hadis Kütüb-i Sitte (Altı Hadis Kitabı) diye zikredilen kaynaklarda geçmektedir. Bu hadisin doğru anlaşılması önemlidir.

Öncelikle Müslüman eğlenir mi eğlenemez mi konusu üzerinde çok konuşanlar olmuştur. Eğlenmek nedir, ölçüsü nedir? Bu hususların iyi bilinmesi gerekmektedir. Müslüman'ın Allah'ına karşı görevleri vardır. Kendisine, çocukluğuna ve eşine karşı görevleri vardır, çevresindeki insanlara karşı görevleri vardır. Bunları eksiksiz yerine getiren bir Müslümanın, dinlenme zamanlarında bazı aktiviteleri yapmasında dinen bir sakınca görülmemektedir.

Dünya hayatı tamamen ciddi işlerle devam etmez. Bedenimizin daha iyi ibadet edebilmesi, kendi maişetimizi kazanabilmemiz ve başkalarına el avuç açmamak için güçlü çalışabilmemiz için iyi de dinlenmeye ihtiyacımız vardır. Hz. Peygamberin bir sahabîye *"....Bedeninin de senin üzerinde hakkı vardır..."* sözünü iyi anlamak gerekmektedir. Sürekli rutin işlerle uğraşan ve dinlenmeye fırsat bulamayan insanların işlerindeki performansı elbette ki düşecektir. Yaptığı işteki kalite de azalacaktır. Bu bakımdan *"Dünya hayatı oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir. Müttakî olanlar için ahret yurdu muhakkak ki daha hayırlıdır. Hâlâ akıl erdiremiyor musunuz?"*⁵⁹ âyetine baktığımız zaman Allah Teâlâ dünya hayatının zaten bir oyun ve eğlenceden ibaret olduğunu söylemektedir. İnsan bu oyun ve eğlence diyarında zaman zaman mutlaka oyun ve eğlencenin içinde olur. Asıl olan oyun ve eğlencede olmak değil, oyun ve eğlenceye dalıp Allah'ı unutmamaktır. Müslüman'ın oyun ve eğlence vaktini de hayırlı işlerle ve güzel şeylerle değerlendirmesi çok önemlidir.

⁵⁷ Ankaravî, *Hüccetu's-Semâ'*, yk. 22/b.

⁵⁸ Dârimî, *es-Sünen*, Cihâd 14; Tirmizî, *es-Sünen*, Fedâilu'l-Cihâd 11; İbn Mâce, *es-Sünen*, Cihâd 19, Hadîs no: 2811.

⁵⁹ En'âm, 6/ 32.

İsmâil-i Ankaravî: Biz dinlenme zamanlarımızda yaptığımız bazı işleri ibadet niyetine yaparız. Beş vakit namazın dışındaki gündelik yapmış olduğumuz işler de bizim için ibadet olur ve onlardan sevap kazanırız. Dolayısıyla bu hadisle mûsikî dinlemek haram olmaz. Çünkü semâ' (müzik dinlemek) İmam Şafîî, İmam Gazâlî, âlimlerin çoğuna ve Mevlevîlere göre lehv (boş ve lüzumsuz şey) değildir demektedir.⁶⁰

Sonuç itibarıyla yapılan bir işin ya dünyaya yahut da ahrete yarar bir tarafı olmalıdır. Ne dünyaya ve ne de ahrete yaramayan işlerden uzak durmak gerekir. Kişinin atıcılık gücünü ve yeteneğini artırması için ok ve yayıyla antrenman yapması da lehv kabul edilmemektedir. Bir insanın eşiyle vakit geçirmesi bile ibadet kabul edilen böyle bir dinde, niyet edildiği zaman daha birçok aktivitelerin de amel defterinde ibadet hanesine sevap olarak yazılabileceği unutulmamalıdır. Bu sebeple dini kaynaklarımızda âlimin uykusu, cahilin ibadetinden üstün kabul edilmektedir. Dinlenme zamanını da hayırlı işleri tefekkür etmek ve ortaya insanlığın yararına bir şeyler koyabilmek için zekâyı çalıştıranlar mutlaka bu amellerinin mükâfatını alacaklardır. İnsanın ailesine ve çocuklarına zaman ayırması, onlara değer verip onlarla oynaması mutlu bir aile geleceği açısından çok önemlidir. Kendi ailesini ve çevresini terk edip evlilik müessesesini oluşturmak için gelen eşlerin mutlaka karşılıklı güzel sohbetlere ve birlikteliklere ihtiyacı vardır. Konuya sadece cinsellik açısından bakmamak lâzımdır. Bunu ihmal edenlerin evlilik gibi önemli bir sosyal toplum müessesesini devam ettirmesi düşünülemez.

Hadis: 5

Bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber: *"Allah'a itaatten alıkoyan her eğlence bâtıldır."*⁶¹ buyurmuştur.

Bu hadise baktığımız zaman bunun Buhârî gibi sağlam bir hadis kaynağında geçtiğini görüyoruz. Allah'a itaatten alı koyan her ne olursa olsun bâtıl olur. Kur'ân-ı Kerîm okumak bir ibadettir ama namaz saati geçiyor ve hâlâ Kur'ân okuyan kişi okumaya devam ediyorsa, bu tali ibadeti, asıl olan başka bir ibadete engel yaptığı için o andaki Kur'ân okuyuşu bile bâtıl olur. Çünkü vakit ile mukayyet olan namaz vakti geçiyor, o kişi Kur'ân okumayı sonra da yapabilir ama namazın vakti çıktığı zaman böyle bir Kur'ân kıraatinin bir anlamı olmaz. O halde her ne olursa olsun yapılan iş meşru bir iş de olsa kişiyi Allah'ına karşı yapmak zorunda olduğu bir görevinden alıkoyuyorsa o

⁶⁰ Ankaravî, *Hüccetu's-Semâ'*, bk. 23/a.

⁶¹ Buhârî, *Sahîh-u Buhârî*, İsti'zân 52.

şey bâtil olur. Özellikle müzik ve enstrümanla meşgul olup, zamanın nasıl geçtiğinin farkına varmayan ve namazını kazaya bırakan, yapması gereken işlerini başka bir zamana veya güne tehir edenler bâtil ile uğraşıyorlar demektir. Yemek yemek insan için meşru bir harekettir ama namaz saati geçiyorsa yemeği kısa kesmek zorundadır, hatta çok aç değil ve akli yemekte kalmayacaksa önce namazını kılıp sonra da rahat rahat acele etmeden yemeğini yemelidir.

Müzik eğer ibadete engel olursa elbette ki bâtil olur. İbadete ve çalışmaya engel olmayan müzik niçin bâtil olsun ki. Mûsikînin kullanış amacı çok önemlidir. Ankaravî bu hadis hakkındaki yorumunda: "Semâ' (mûsikî dinlemek) bizi nasıl Allah'tan uzaklaştırsın ki, bilâkis Allah ile meşgul kılmaktadır. Özellikle semâ' rûhânîdir, kişinin ailesiyle oynaması nefsânîdir. Nefsânî olan eğlence mübâh olur da, rûhânî olan eğlence nasıl mübâh olmaz ki"⁶² demektedir.

Hadis: 6

Hiz. Aişe (r.a.)'nın rivâyet ettiği bir hadiste Peygamber (s.a.v.): "Şüphesiz ki Allah Teâlâ şarkı söyleyen câriyenin satılmasını, parasını ve onun eğitimini meslek haline getirmeyi haram kılmıştır."⁶³

Burada kastedilen şarkıcı câriyeler, içki meclislerinde fâsıklar için şarkı söyleyen câriyelerdir. Bundan semâ'ın haram olduğu hükmü çıkarılamaz.⁶⁴ Bu hadîsi İbn Hazm reddetmiştir. Çünkü râvi zincirinde bulunan Saîd b. Ebî Rezîn'in kardeşinden nakletmesini kabul etmemiştir. Ayrıca onun bu görüşünü Zehebî (*Mîzân*: 2: 136) ve İbn Hacer (*Lisân*: 3 :29) desteklemiştir.⁶⁵

Aynı meâlde başka bir hadis Ebû Ümame'den merfûan nakledilmektedir. Râviler arasındaki İsmail b. Ayyâş'ı İbn Hazm zayıf olarak tenkit etmektedir.⁶⁶

Bu hadis şayet sağlam ve doğru olsaydı bunu iyi anlamak gerekirdi. İslâm Dini hiçbir zaman sanata veya sanatsal faaliyetlere karşı çıkmamıştır. Ancak dinlenme ve eğlenme dışında müzik sanatını bir sektör haline getirmeye doğru bakılmamıştır. Meselâ ileride 34 numaralı hadiste geleceği üzere başka birçok iş alanı varken, kolayına kaçarak para ve maişet kazanma

⁶² Ankaravî, *Hüccetu's-Semâ'*, yk. 23/a.

⁶³ İbn Mâce, *es-Sünen*, Ticârât 11; Tirmizî, *es-Sünen*, Büyû' 51; Tefsîr 32.. Ebû İsa bu hadis "garîb" tir demiştir.

⁶⁴ Ankaravî, *Hüccetu's-Semâ'*, yk. 22/a.

⁶⁵ İbn Hazm, *Risâle*, s. 421.

⁶⁶ İbn Hazm, *Risâle*, s. 423.

için uygun bir iş olarak görülmemiştir denilmektedir. Her ne kadar kendisinden söz edilen hadis İbn Hazm tarafından reddedilmiş olsa da bunu kaynak edinip ona göre hüküm verenler olmuştur. Bu konu gerçekten çok düşündürücüdür. Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında çeşitli nedenlerle huzurunda def çalınması ve şarkı söylenmesine karşı çıkmamış ve bunları reddetmemiştir. Bunlar içerisinde 24 numaralı hadiste geçtiği üzere:

Kadın'ın biri Resûlullah (s.a.v.)'e gelmişti. Resûlullah Hz. Aişe'ye: Bunu tanıyor musun? diye sormuş, o da hayır, Yâ Resûlallah diye cevap vermişti. Bunun üzerine Resûlullah, bu falanın müğanniye (kayne = şarkıcı) sidir, sana şarkı söylemesini arzu eder misin? demiş, o da evet, demişti. Resûlullah, öyleyse ona bir tabak ver, demiş, bunun üzerine kadın şarkı söylemeye başlamıştı. Onun şarkısını dinleyen Hz. Peygamber, "*Bunun burnunun deliklerine şeytan üflemiş.*"⁶⁷ diyerek kadının okuyuşuna takdirlerini açıklamış oluyorlardı. Bu olayda bahsedilen kadın şarkıcı, bunu meslek olarak icra eden bir kimsedir. Eğer bu meslek zina, hırsızlık, cana kıyma ve daha başka haram olan fiiller gibi âdî bir iş olsaydı Resûlullah ne kendisi bu kadını dinler ve ne de Hz. Aişe'ye dinletirdi. Buna içinde bulunduğu ümmetin ve gelecek ümmetlerin günlük yorgunluklardan kurtulma ve dinlenme faslı olarak bakabilen Hz. Peygamberin bu uygulaması bir rahmettir. Eğer bu konuda katı davransaydı bugün bizim herhangi bir nedenle rast geldiğimiz ve çoğu zaman da beğenip dinlediğimiz kadın ve erkek şarkıcılardan kazanacağımız günahın ve sorumluluğun haddi hududu olmazdı. Buna ne kadar kişi riayet edebilirdi. Şayet bu konu da aynen içki, kumar ve zina konusu gibi sıkı tutulsaydı ve Hz. Peygamber bu konuda tolerans göstermeseydi evvela onun zamanında büyük bir sıkıntı olduğu gibi, günümüzde de felâket olurdu. Kanaatimizce ümmetin takatini aşan konularda Cenâb-ı Hak insanlığa kolaylık sunduğu gibi, O'nun Yüce Resûlü de ümmetine rahmet olmuştur.

Bu şarkıcıları dinleyenler ne niyetle dinlerler ve okuyucularda neler temaşa ederler onların sorumluluğu dinleyenlere aittir. Günümüzde erkekler gibi ve hatta onlardan daha güzel eğitilmiş seslerle Kur'ân okuyan kadınlar vardır. Bunlar şarkı okumuyorlar. Bunların okuyuşlarından cinsellik adına etkilenen ve rahatsız olan kişiler internet ortamında feryad ü figan edip durmaktadırlar. Demek ki bu insanlar Hz. Peygamberin meclislerinde bulunsalar, oradaki kadınları görseler, O'nun dinlediği şarkıları ve türkülleri dinleselerdi, Ya Hz. Peygamber (s.a.v.)'i takvaya davet ederler veya bu nasıl Peygamber deyip çekip giderlerdi. İslâm Hukukçuları bu konularda Hz.

⁶⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, c. III, s. 449.

Peygamberin uygulamalarından çok, ümmetin yanlışlıkla içine düşeceği tehlikeleri önleme amacıyla katı kurallar getirmiş ve taviz vermemişlerdir. Gerçekten de günümüzde bazı Müslümanların sınır bilmeyen aşırı serbestlikleri onları Cehennem kapısına hatta gayyasına götürecektir kadar ileri gitmektedir. Bu konuda gösterilecek olan toleransın arkası çok fazlasıyla geleceğinden, kimse Hz. Peygamber uygulamalarını göstererek de bu millete kolaylık gösterme yoluna gidemeyecektir.

Hadis: 7

"Hz. Ali (r.a.)'den rivâyet olunmuştur ki o şöyle demiştir: "Resûlullah beni, şarkıcı kadınların ve cenâzelerde ağlayanların (Nâiha) alımından satımından ve onların ticaretinden nehyetti ve (bana) onların kazancının haram olduğunu söyledi." Hadis senedindeki el-Hâris b. Nebhân hakkında İbn Hazm, onun hadisi alınmaz demektir.⁶⁸

Bu hadisin anlamına baktığımız zaman çok ciddi bir durumdan bizleri sakındırmaktadır. Ancak "haram" konusu devreye girince Bu husus ya Allah'tan gelen bir emirle veya Resûlullah'tan gelen bir nehiyle veya açıklamayla olabilir. Tamam, bu hadisin sözleri Müslüman'ın hoşuna gidebilecek bir haber ama ne yazık ki Hz. Peygamber'e ulaşmayan bir haber. Ayrıca piyasada şarkıcı kadınları pazarlayan bir sektör var. Bu işle uğraşmak akliselim bir Müslümanın işi değil. Meseleye bu açıdan baktığımız zaman söylenilen şeyler boş ve yalan da değil ama Hz. Peygamberin sözü de değil. Bu hadisi sağlam olmadığı halde bunu doğru sayıp onunla amel etmek için kabul etmemiz durumunda da arkasından çok büyük yükümlülüklerin geleceği açıktır.

Hadis olarak nakledilen bir haberde Resûlullah'ın: "*Şarkıcı kadına bakmak haram, onun söylemesi haram ve parası da haramdır.*" buyurduğu haber verilmektedir. Hadisi Yezid b. Abdilmelik en-Nevfilî rivâyet etmiştir ki, İbn Hazm bu şahsın metrûkü'l-hadîs (hadis rivâyeti kabul edilmeyen kişi) olduğunu ve onun kötü şeyler rivâyet ettiğini söylemektedir.⁶⁹

Daha doğrusu bu rivâyetlerin arkasında bir sıkıntı olduğu görülüyor. Bunlar Emevîler dönemindeki işret meclislerindeki kadın şarkıcıları, müzisyenleri ve onların ahvalini yansıtmaktadır. Tabii ki müzik bu kadar amacından ve mecrasından saptırılırsa olacağı budur.

⁶⁸ İbn Hazm, *Risâle*, s. 427.

⁶⁹ İbn Hazm, *Risâle*, s. 427.

Hadis: 8

Hadis olarak nakledilen bir haberde: *"Bağırıp çağuranların ve teğannî edenlerin evveli şeytandır."*⁷⁰ nakledilmektedir.

Ankaravî bu hadîs hakkında görüşünü belirtirken: "Bu problem değil, çünkü bu hadîsten, Dâvud (a.s.)'in çağırısı ve günâhkârların kusurları sebebiyle Allah'a yalvarıp yakarışları istisnâ edilmiştir. Bundan başka câriyelerin Hz. Muhammed'in Medîne'ye gelişinde söyledikleri nağmeler ve yine onun evinde iki câriyenin bayram günü teğannî ettikleri gibi, mendûb ve mübâh olan duyguları tahrik etmek amacıyla söylenen nağmeler de bundan istisnâ edilmiştir"⁷¹ demektedir.

Hadîs olarak nakledilen İbn Ömer'in bir sözünde: *"Dikkatli olun ey Ümmet-i Muhammed! Allah sizi, içinde muğannî (şarkıcı) bulunan günahkâr bir kavmi dinleyenlerden kılmasın!"*⁷²

Ankaravî, İbn Ömer'in bu sözünün, mûsikî olması cihetinden haramlık ifade etmediğini söyleyerek, onların günahkâr olmaları, semâ'larında şehvetlerinin galip gelmesinden, Allah'a kavuşma veya Kâbe'yi ziyaret edebilme özleminden kaynaklanmayıp, mücerret olarak eğlenme⁷³ amacından ortaya çıktığı için, hallerine izâfetle bunların semâ'ları da münker ve yasaklanmış olur⁷⁴ demektedir.

"Kim bir ses sanatkârı câriyeyi dinlerse kulağına (kıyâmet gününde) eritilmiş kurşun dökülür." İbn Hazm, bu hadisin felâketle dolu olduğunu, çünkü bu hadiste birçok bilinmeyen kişi var olduğunu söylemektedir. Ayrıca hadisteki Ebû Naîm, İbn Kayserânî'nin kayıtlarında Ubeyd b. Muhammed olarak bilinmekte olduğunu, bu şahsın hadis rivâyetinde zayıf olduğunu ve İbnu'l-Mubârek'e de ulaşmadığını söyleyerek bu hadisi garîb bulmuştur.⁷⁵

⁷⁰ Irâkî bu hadis için, onu aslen Câbir hadisi olarak bulamadım. Sâhibu'l-Firdevs onu Ali b. Ebî Tâlib hadisi olarak zikretmiştir demektedir. Bkz. Zeynu'd-Dîn Ebî'l-Fadl Abdîrrahîm b. El-Huseyn el-İrâkî, *el-Muğnî an Hamli'l-Esfâri fî Tahrîci mâ fi'l-İhyâi Mine'l-Ahbâr*, İhyâu Ulûmi'd-Dîn, c. II, s. 285.

⁷¹ Ankaravî, *Hüccetu's-Semâ'*, bk. 22/a.

⁷² İbn Ömer'in bu sözü veya buna benzer bir hadis kaynaklarda bulunamamıştır.

⁷³ Aslında sırf eğlenmek ve dinlenmek amacıyla yapılan mûsikî niçin haram olsun ki? Ankaravî'nin bu konuda *Hüccetu's-Semâ'* adlı risâlesinde bazı tutarsız açıklamaları vardır. İnsanın daha iyi ibadet yapabilmesi, işine zevkle gidebilmesi için iyi dinlenmiş olması gerekir. Meseleye bu açıdan baktığımız zaman, haram olan bir eylemi yapmadıkça, mücerret olarak eğlenmenin haram olarak nitelendirilmesi doğru değildir. Çünkü bunlar mübâh olan işlerdendir. Bir şeyler yemek, su içmek, uyumak vs. gibi. Yeter ki bu işlerde aşırılığa gidilmemiş olsun.

⁷⁴ Ankaravî, *Hüccetu's-Semâ'*, bk. 23/b.

⁷⁵ İbn Hazm, *Risâle*, s. 425.

Hadis: 9

Saffân b. Ümeyye'den rivâyet edilmiştir ki o: biz Resûlullah (s.a.v.)'in yanında oturuyorduk. Amr b. Kurre geldi ve: Ey Allah'ın Peygamberi, şüphesiz ki Allah benim kısmetsizliğimi takdir etti, rızkımı ancak defim ve avucum ile kazanıyorum, ifrata kaçmaksızın benim şarkı söylememe müsaade et dedi. Resûlullah: *"Sana izin yoktur, bu işte hayır da yoktur, bu nimet de değildir."* buyurdu. Bu hadis İbn Mâce'nin *Sünen*'inde geçmesine rağmen, râvi senedindeki Yahya b. El-Ala' güvenilir (sika) değildir fakat yine de bu hadisi kaynak olarak kullananlar vardır.⁷⁶

Hadis olarak rivâyet edilen bir haberde Resûlullah'ın şöyle buyurduğu nakledilmektedir: *"İki ahmak ve günâhkâr sesten menedildim. (Birincisi) musibet anındaki bağırıp çağırma, (diğeri de) oyun ve eğlence esnasındaki nağmeden ve şeytanın mizmarlarından."* Bu hadisi Câbir rivâyet etmiştir. İbn Hibbân bu hadisi kabul etmemiş ve râvisi hakkında: Berbat bir hafızası vardı, çok evhamlı ve fâhiş hataları vardı, vehimler üzerine haberler nakleder ve zan üzere konuşur, dolayısıyla onun rivâyet ettiği hadisler terk edilmiştir demiştir.⁷⁷ Aynı hadis az değişiklikle: *"İki mel'un sesten menedildim..."* şeklinde de rivâyet edilmektedir.

Abdûlmelik b. Hubeyb' e isnat edilen bir hadiste Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu nakledilmektedir: *"Şarkıcının kulağı şeytanın elindedir, onu susuncaya kadar titretir."* İbn Hazm, Abdûlmelik b. Hubeyb'in bütün hadislerini "felâket" olarak nitelendirmiş ve kabul etmemiştir.⁷⁸

"Nefsım yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, Allah o kimselerin başlarına taş yağdırmadan ve onları yerin dibine sokmadan kıyamet kopmayacaktır." Orada bulunan birisi: Anam babam sana fedâ olsun, bu ne zamandır Yâ Resûlallah diye sordu. Resûlullah: *Kadınların eğellere bindiklerini, şarkıcıların çoğaldığını ve yalan yere şahitliğin yapıldığını gördüğün zamandır."* buyurdu. Hadisi Süleyman el-Yemâmî Ebû Hüreyre'de nihayet bulan bir senette rivâyet etmiştir. Buhârî, El-Yemâmî'yi munkeru'l-hadîs olarak kabul etmiştir.⁷⁹

Hadis: 10

Ali b. Ebî Tâlib'den rivâyet edilmiştir. Resûlullah buyurdu ki: *"Ümmetimde on beş haslet olursa onlara belâ nâzil olur. (Orada bulunanlar)*

⁷⁶ İbn Hazm, *Risâle*, s. 427.

⁷⁷ İbn Hazm, *Risâle*, s. 425-426.

⁷⁸ İbn Hazm, *Risâle*, s. 423.

⁷⁹ İbn Hazm, *Risâle*, s. 426.

"Ya Resûlallah, onlar nelerdir?" diye sorduklarında Resulûllah şöyle buyurdu: " *İnsanlar serveti elden ele devrettiklerinde (müstahak olan kimselerden esirgediklerinde), emâneti ganimet bildiklerinde, zekâtı zarar saydıklarında, erkek hanımına itaat edip annesine karşı geldiğinde, (arkadaşlarıyla iyi geçinip) babasına zulmettiğinde, câmide sesler yükseldiğinde, aşağılık kimseler toplumu yönettiğinde, kişiye şerrinden korkularak ikram edildiğinde, (erkek tarafından) ipek elbise giyildiğinde, şarkıcı kadın ve çalgı âletleri edinildiğinde, ümmetin sonradan gelenleri öncekileri lânetlediklerinde, bunları yaptıklarında üç belâyı beklemelidirler: kırmızı (sam) yelinin esmesini, insanların meshedilmesi (hilkatlerinin değişmesini) ve toplumun çözülmesini.*"⁸⁰ Bu hadisin senedinde bulunan Ebu'l-Mürâ el-Ceylânî, Ahmed b. Saîd, Muhammed b. Kesîr el-Humusî, Ferec b. Fudâle gibi birçok kişinin kim oldukları bilinmediklerinden İbn Hazm bu hadisi reddetmiştir.⁸¹ Kaldı ki bu hadis, kıyâmet vaktinin yakınlığına dair alâmetleri belirten bir hadis olarak bilinmektedir, mûsikîyi bir sanat olarak yasaklayan hadis değildir.

Hadis: 11

Muaviye'den nakledilen bir hadiste, Resûlullah dokuz şeyden menetmiştir, ben de sizleri bunlardan menediyorum: " *Ölünün arkasından dövünmek feryat etmek, şiir, kadının süslenerek çekiciliğini artırması, resim yapmak, vahşi hayvanların kürklerini giymek, mûsikî, (erkekler için) altın, ipek giymek ve demir yüzük takmak.*"⁸² Bu hadiste kim olduğu bilinmeyen Keysân olduğu için İbn Hazm kabul etmemiştir. Ayrıca İbn Hazm, Muhammed b. Muhâcir zayıftır. Muhammed b. Muhacir isminde altı kişi olduğu için bunlardan hangisidir belli değildir. İbn Hazm'ın bunlardan hangisini zayıf olarak nitelediği de belli değildir.⁸³

Hadis: 12

"Ümmetimden bazı insanlar içkiyi başka bir isim vererek içecekler, onların yanı başlarında çalgılar çalınır ve şarkıcı kadınlar şarkı söyler, Allah onları yerin dibine geçirir." Hadis Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ve biraz daha değişik şekilde İbn Mâce *Sünen*'inde geçmektedir. Hadisin râvi zincirinde Muaviye b. Salih olduğu için İbn Hazm onun hadisini zayıf olarak

⁸⁰ Tirmizî, *es-Sünen*, Fiten 38.

⁸¹ İbn Hazm, *Risâle*, s. 421.

⁸² Muhammed b. İsmâil b. İbrahim Ebû Abdillâh el-Buhârî, *Târîhu'l-Kebîr*, Dâru'l-Fikr, Thk. Seyyid Hâşim en-Nedvî, c. VII, s. 234.

⁸³ İbn Hazm, *Risâle*, s. 422.

nitelemiş ve kabul etmemiştir. İbn Hazm, yine râviler arasında bulunan Mâlik b. Ebî Meryem kim olduğu bilinmiyor diyerek bu hadisi reddetmiştir.⁸⁴

Bu hadisin rivâyet bakımından doğru ve sağlam olması durumunda hiç tereddüt etmeden şunu söyleyebiliriz ki burada içki içme fiili nasla haramlığı sabittir. Böyle haram oluşunda hiç şüphe bulunmayan bir işin yanında yapılacak bütün icraatlar ve davranışlar onun hükmünü alacaktır. İçkiyi gösterip de müzik âletlerine veya şarkıcılara vurulmaya çalışılması ise konunun saptırılmasından başka bir şey değildir. Çünkü Hz. Peygamberin huzurunda şarkıcı ve def icracısı kadınlar mûsikî faaliyeti yapmış ve O'nun huzurunda icray-ı sanat etmişler ve Resûlullah onları bu uygulamalarından dolayı kınamamış ve onları bu işi yapmaktan da men etmemiştir. Kısaca bu ve bunun gibi uydurma haberleri mûsikî aleyhine delil kabul ederek bunlarla müzik sanatını haram saymak mümkün değildir.

Hadis: 13

"Ümmetinden bazı topluluklar yemek içmek ve lehv (çalı) ile geceleyeceklerdir ki sonra maymunlar ve domuzlar olarak sabahlayacaklardır. Bunların, Allah'ın üzerlerine taş yağdırdığı ve yerin dibine soktuğu topluluklardan olmalarının sebebi, şarkıcı kadınlar tutmaları, içkileri içmeleri, def çalmaları ve ipek (elbise) giymeleridir..." Bu hadiste ismi zikredilmemiş kişi vardır ki o da hadisi kabul edilmeyen Ziyâd b. Ziyâd el-Cassâs'tır.⁸⁵ İçkili sefâhat ve sefâlet âlemlerini tasvir eden bu hadis olmasa da bu tip toplantı ve âlemlerin yapılmasının dinen câiz olmadığı herkes tarafından bilinen şeylerdendir.

Bu hadiste Kur'ân ile haram olduğu sabit olan bir takım fiillerin yanına def çalma işlemi de sokulmuştur. Haram olan bir fiile ortak olan işler aslında mübah olsa da bu haram nedeniyle meşru olmazlar. Burada zikredilen haram fiillerin yanına meşru ve mübah olan hangi davranışı ve şeyi ilâve ederseniz edin onlar da haram olur ve bu hükmü alırlar. Defin içki ve zinaya tabi olmaksızın çalınmasının meşruiyetine dair bir sürü haber vardır. Kaldı ki nikâhın ilânında kullanılması bizzat Hz. Peygamber (s.a.v.)'in emridir. Ancak burada şer'an haram olan bir içki meclisine âlet olma durumu söz konusudur.

⁸⁴ İbn Hazm, *Risâle*, s. 425.

⁸⁵ İbn. Hazm, *Risâle*, s. 426.

Hadis: 14

"Aziz ve Celil olan Rabbim tanbur ve mizmar (düdük)'ı reddetmemi bana emretti." Aynı hadîs başka yollarla da değişik şekilde nakledilmiştir: "...düdükleri ve davulları yıkmak, (başka bir rivâyette) düdükleri kırmak için gönderildim." Bu hadisi İbrahim b. El-Yesa' rivâyet etmiştir ki Buhârî onun münkeru'l-hadîs olduğunu söylemiştir.⁸⁶

Bu hadiste bir gariplik vardır ki, "Ben ancak yüksek bir ahlâkı tamamlamak için gönderildim" diyen bir peygamberi, mûsikî âletlerini kırmak için gönderilmiş gibi göstermek, O'nun yüce gayesini küçültmek ve ulvî vazifesini basitleştirmek olmaz mı? O, ne mûsikî âletlerini imâl etmek ve ne de kırmak için gönderilmemişti. Müzik âletlerini imal etmek ve kullanmak kadar, onları kırıp yok etmek de onun yüce görevinin dışında idi. Bu sebeple İslâm'a ve ahlâka aykırı olmadıkça mûsikî uygulamalarını mübâh görmüş, hatta bazen bu işi teşvik etmiştir. Buna karşılık bir kere olsun bir mûsikî âletini kırdığı veya kırdırdığı bilinmemektedir. "...çalgı âletlerini kırmak için gönderildim..." sözü, Hz. Peygamberin asıl gönderiliş amacı ile ilgili olan hadis veznine tatbik edilerek uydurulmuş saçma bir sözden başka bir şey değildir.⁸⁷

Hadis: 15

İbn Abbas'tan rivâyet edilen bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: "Şüphesiz ki Allah bana içkiyi, kumarı ve davulu haram kıldı."⁸⁸ Buyurduğu nakledilmektedir.

Bu Hadiste bir gariplik vardır. Allah Teâlâ haram olan şeyleri Kur'ân-ı Kerîm'de açıkça zikretmiştir. Kumar ve içki zaten bu haramlar içinde zikredilmektedir ama buraya davul'un sokulması, Hz. Peygamber'in uygulamalarına muhaliftir. Fakihlerin çoğuna göre hacıların ve gazilerin davulu lehv olmaktan muaf tutulmuştur. Ahmed b. Hanbel'in *Müsned* adlı eserinde zikredilen bu hadisin râvî açısından incelenmesi gerekir.⁸⁹

"Şüphesiz ki Allah Teâlâ ümmetime içkiyi, kumarı, mizr'i (tahıldan yapılan içkiyi), davulu ve ud'u haram kılmıştır."⁹⁰

⁸⁶ İbn Hazm, *Risâle*, s. 426.

⁸⁷ Uludağ, *İslâm Açısından Mûsikî ve Semâ'*, s. 152.

⁸⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, c. I, s. 289 ve 350, c. II, s. 158 ve 171-172.

⁸⁹ Şuayb el-Arnâvut bu hadisin sahih olduğunu söylemektedir. Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, Thk. Şuayb el-Arnâvut, Adil Mürşid, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1416/1995, c. IV, s. 381, 2 numaralı dipnot.

⁹⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, c. II, s. 165 ve 167.

Yine Ahmed b. Hanbel'in *Müsned* adlı eserinden nakledilen bu hadiste de haramlığı Kur'ân da açıkça beyan edilen içki, kumar yanında davul ve ud'un özellikle zikredildiğini görmemiz hadisin durumu hakkında bizlere bir mesaj veriyor. Hz. Peygamberin uygulamalarında tenakuz olamaz O, çeşitli toplantılarda ve meclislerde uyguladığı bir takım icraatları bir cümleyle inkâr edip atamaz. Eğer gerçekten geçerli bir illet olsaydı o zaman mutlaka bunun sebeplerini de açıklama ihtiyacını duyardı.

Gece teğannî yapan bir adamın sesini işiten Nebi (s.a.v.): "*Bu adamın kıldığı namazın hükmü yoktur.*" buyurdu.⁹¹

Bu hadiste geceleyin müzik yapıyorum diyerek etraftaki insanları rahatsız eden onların uykusuna engel olan bir kişi tavrı görmekteyiz ki, gece geç saatte insanları sesli Kur'ân okuyarak bile rahatsız etmek câiz görülmemiştir. Ben ibadet yapıyorum veya sevap kazanmaya çalışıyorum diyerek kimseleri rahatsız etmek gibi bir hakkımız yoktur.

Mûsikînin aleyhinde rivâyet edilen daha birçok hadis vardır. Ancak bunlar gerçekten mûsikîyi bir sanat olarak yasaklayan hadisler değildir. Bu hadislerde mûsikînin yasaklanması hep ârizî (geçici) nedenden dolayıdır yahut da hadis sahih değildir.

Sonuç

İslâm kültür geleneğinde Kırk Hadis çalışmalarıyla Müslümanların bazı konular üzerine dikkatleri çekilmiştir. İsmâil-i Ankaravî'nin mûsikî konusunda "Kırk Hadis" adlı bir çalışmasının olduğuna dair bazı haberler kaynaklarda zikredilmiş, ancak adı zikredilen yazmanın Süleymaniye Kütüphanesinden mikrofilmini getirip inceledik gerçekten Hadis-i Erbaîn adını verdiği bu yazma eserin içerisinde karışık ve çeşitli konularda hadisler olduğunu gördük. Bu defa böyle bir çalışmayı yapmanın gereğine inandığımız için sadece müzik konusundaki hadisleri içine alan bir Kırk Hadis demeti yaparak bu çalışmamızı meydana getirmiş olduk.

Mûsikî uygulamaları ile ilgili hadislerin kaynak ve senet itibarıyla sağlam olmaları nedeniyle onların açıklamalarında bir sıkıntı yaşamadık ve görmedik ancak mûsikî aleyhine nakledilen haberler İbn Hazm'ın ifadesiyle felâket oldukları için bu hadislerin açıklaması ve yorumu konusunda gerçekten neler söyleyebiliriz diye çok sıkıntı çektik. Aslında rivayet bakımından değerlendirmeye alacak bir değer ve kıymet ifade etmedikleri ve tamamen Hz. Peygamberin uygulamalarına da ters oldukları için bunların

⁹¹ Şevkânî, *Neylu'l-Evtâr*, c. VIII, s. 179.

yorumu ve açıklamaları üzerinde durmadık. Hatta Hz. Peygamberin uygulamalarının sağlam ve net rivâyetlerle nakledildiği hadisleri gördükten sonra, bir anlam ifade etmeyen bu türden haberleri tek bir hadis numarası altında peş peşe vererek, okuyucularımızın *“aslında bazı hadisler vardı, onları unutmuşsunuz ve buraya almamışsınız. Sadece sizin düşüncelerinizi yansıtan haberleri almış, diğerlerini nakletmemişsiniz”* gibi itirazlarına mahal vermemek için aslı olmasa da, râvi açısından bir değer ifade etmese de bunları Kırk Hadis demeti içerisinde sunarak bunlar hakkında da kanaatlerimizi sunmaya çalıştık.

Mûsikî hakkında kaynak olarak ileri sürülen dokümanların teker teker ele alınmasından sonra bir sonuca ulaşmak için şunları söyleyebiliriz.

Kur’ân-ı Kerimde mûsikînin lehinde veya aleyhinde bir hüküm bulmamız mümkün değildir. Kur’ân âyetlerinden mûsikînin bir sanat olarak veya genel olarak haram olduğuna dair bir hüküm çıkarmamız imkânsızdır.

Hadislere gelince, mûsikînin lehinde ve aleyhinde olanlar hadislerden de kendilerine göre deliller ileri sürmüşlerdir. Şu var ki, mûsikînin mübâh olduğuna delil olarak gösterilen hadisler daha net, rivâyet bakımından daha sağlam, İslâm’ın genel prensiplerine ve dünya görüşüne daha uygun görülmektedir. Mûsikînin haram olduğuna delil olarak gösterilen hadislerin birçoğu uydurma (mevzû), bir kısmı rivâyet edenin kendi yorumu, bir kısmı da o hadis ile ilgili olayın tam anlaşılmadan mûsikî aleyhine delil olarak kullanıldığını göstermektedir.

Peygamberimiz (s.a.v.) özellikle düğünlerde eğlenme, şen şakrak olma, sevinme, oynama ve gülme gibi konularda hususi bir ilgi gösterdiği halde, onun bu tutumunun sonradan, dindarlık hevesiyle bazıları tarafından ne hale getirildiği meydandadır. Bayramlarda, neşeli günlerde ve eğlencelerde, insan olması hasebiyle içinde bulunduğu toplumun fıtratına ters düşmeyen tavırlarıyla, insanlar için gerçekten eşsiz bir örnek olan yüce Peygamberimiz, tebliğ ettiği dinin prensiplerine aykırı olan davranışları da anında düzeltmesini bilen bir sorumluluk anlayışıyla hareket etmiştir. O, gerek insanî, gerek dini hareket ve tavırlarımızda nasıl olmamız gerektiği konusunda bizlere en güzel örnek olmuştur. İnsan fıtratına değer veren Peygamberimiz, bu konularda katı kurallar ve hükümler koymamak ve koydurmamak konusunda çok toleranslı bir yol izlemiş ve ümmetine her konuda olduğu gibi, oyun, eğlence ve Müzik konularında da rahmet olmuştur.

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1398 / 1978.
- _____, *Müsned (el-Mevsâtü'l-Hadisîyye)*, Thk. Şuayb el-Arnâvut, Adil Mürşid, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1416/1995.
- Ankaravî, İsmâil b. Ahmed er-Rusûhî, *Hüccetu's-Semâ'*, Süleymaniye Kütüphanesi, Pertev Paşa K. 255/2.
- Aycan, İrfan, "İslâm Toplumunda Eğlence Sektörünün Ortaya Çıkışı", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: XXXVIII, Ankara, 1998.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil, *Sahîh-u Buhârî*, I-VIII, İstanbul 1979.
- _____, *Târihu'l-Kebîr*, Thk. Seyyid Hâşim en-Nedvî, Dâru'l-Fikr, I-VIII, Beyrut, ty.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdillâh b. Abdirrahmân b. el-Fadl, *Sünenü'd-Dârimî*, I-II, Beyrut, ty.
- Ebû Dâvud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, *Sünen-i Ebî Dâvud*, I-IV, Dâru İhyâ't-Turâsî'l-Arabî, Beyrut, ty.
- Fettenî, Muhammed Tâhir b. Ali el-Hindî, *Tezkiretu'l-Mevzûât*, Dâru İhyâ't-Turâsî'l-Arabî, Beyrut, 1399.
- İrâkî, Zeynu'd-Dîn Ebî'l-Fadl Abdirrahîm b. el-Huseyn, *el-Muğnî an Hamli'l-Esfâr fî Tahrîc-i mâ fî'l-İhyâ mine'l-Ahbâr*, I-V, Beyrut, ty.
- İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, I-VII, Thk. Kemal Yusuf el-Hût, Riyat, 1409.
- İbn Hazm, el-Endülüsî, *Risâle fî'l-Ginâi'l-Mülehhîe Mübâhun Huve em Mahzûrun*, Thk. İhsan Abbas, 2. Baskı, Beyrut, 1987.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *Sünen-i İbn Mâce*, I-II, M.F.A. Bâkî neşri, Beyrut, 1975.
- İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kübra'*, I-VIII, Beyrut, ty.
- Kanadî, Abu Bilal Mustafa, *The Islamic Ruling on Music and Singing in Light of The Quraan*, Saudi Arabia, 1991.
- Mâlik b. Enes, Ebû Abdillâh, *el-Muvatta'*, I-II, Dâr-u İhyâ'i'l-Kütübî'l-Arabiyye, Beyrut, ty.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn b. el-Haccâc, *Sahîh-u Müslim*, I-V, Beyrut, Tarihsiz.
- Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali el-Horasânî, *es-Sünen*, I-VIII, Beyrut, ty.
- Komisyon, *Mu'cemu'l-Arabîyyu'l-Esâsiyyu*, Larousse Yayımı, Tunus, 1989.
- Sahâvî, Ebu'l-Hayr Muhammed b. Abdurrahman, *el-Makâsidu'l-Hasene*, Mısır 1956.
- Sâmî, Şemseddin, *Kâmûs-ı Türkî*, Tercüman Yay., 1. Baskı, I-III, İstanbul, 1986.
- San'ânî, Ebû Bekir Abdurrezzak b. Hümâm, *el-Musannef*, I-XI, Thk. Hubeyb b. er-Rahmân el-A'zamî, 2. Baskı, Beyrut 1403.
- Suyûtî, Celâleddin Abdurrahman, *el-Câmiu's-Sağîr fî Ehâdisi'l-Beşîri'n-Nezîr*, I-II, Mısır, 1954.

-
- _____, *el-İtkan fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, yy, 1394/1974.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed, *Neylu'l-Evtâr min Ehâdis-i Seyyidi'l-Ahyâr Şerhu Münteka'l-Ahbâr*, İdâretu't-Tibâati'l- Müniriyye, I-IX, Beyrut, ty.
- _____, *Neylu'l-Evtâr*, Thk. İsâmu'd-Dîn es-Sabâbetî, Dâru'l-Hadîs, I-VIII, Mısır, 1993.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, *Sünenü't-Tirmizî*, I-V, Beyrut, ty.
- Uludağ, Süleyman, *İslâm Açısından Mûsikî ve Semâ'*, 2. Baskı, Bursa, 1992.